

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**ELAZIĞ İLİ GELENEKSEL DAR DOKUMALARINDA
KULLANILAN MOTİFLERİN ENDÜSTRİYEL DAR
DOKUMALARDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

GİZEM GEM

TEKSTİL TASARIMI ANABİLİM DALI

HAZİRAN 2019

**ELAZIĞ İLİ GELENEKSEL DAR DOKUMALARINDA
KULLANILAN MOTİFLERİN ENDÜSTRİYEL DAR
DOKUMALARDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Gizem GEM

DANIŞMAN Prof. Dr. H. Feriha AKPINARLI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEKSTİL TASARIMI ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2019

Gizem GEM tarafından hazırlanan “ Elazığ İli Geleneksel Dar Dokumalarda Kullanılan Motiflerin Dar Dokumalarda Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Tekstil Tasarımı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prf. Dr. H. Feriha AKPINARLI

Tekstil Tasarımı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Doç. Dr. Nurgül Begiç

Moda ve Tekstil Tasarımı Anabilim Dalı, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Prf. Dr. Fatma Nur BAŞARAN

Tekstil Tasarımı Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

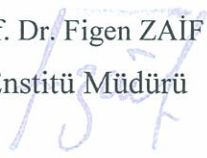

Tez Savunma Tarihi: 11/06/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prf. Dr. Figen ZALF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi;
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Gizem GEM

(26.06.2019)

ELAZIĞ İLİ GELENEKSEL DAR DOKUMALARINDA KULLANILAN
MOTİFLERİN ENDÜSTRİYEL DAR DOKUMALARDA
DEĞERLENDİRİLMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Gizem GEM

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
Haziran 2019

ÖZET

Yapılan araştırmada; Elazığ İli geleneksel dar dokumalarında kullanılan motiflerin endüstriyel dar dokumalarda kullanımı değerlendirilmiştir. Araştırmanın genel amacı; Elazığ ili geleneksel dar dokumalarında kullanılan motiflerin endüstriyel dar dokumalarda değerlendirilerek yeni tekstil tasarımları oluşturmaktır.

Araştırmanın yönteminde tarama modeli uygulanmış, Elazığ İli ve Elazığ İli Arkeoloji ve Etnografya Müzesinde bulunan çarpana ve kolan dokumalar evreni oluşturmaktadır. Evrenden tesadüfi olarak seçilen 60 birey ve 23 adet farklı özellikte dar dokuma araştırmanın örnekleimidir. Araştırma da endüstriyel dar dokumaların incelenmesi ve tasarımların üretilmesi amacıyla İstanbul’da yer alan dar dokuma firmalarının web sayfaları taranmıştır. Ayrıca, Bilim, Aktaşlar ve Etiksan, dar dokuma firmalarının üretim süreci değerlendirilmiş, yeni tasarımlar Aktaşlar ve Etiksan firmasında oluşturulmuştur.

Elazığ ilinde incelenen 23 adet dar dokuma örneğinde yün iplik kullanılmış ve dokumada, geometrik, sembolik ve figürlü bezemeler yer almaktadır. Geleneksel dar dokumalarında 23 adet motif tespit edilmiştir. Bunların çizimleri yapılmış ve bu motiflerden yola çıkarak tasarım ilkeleri doğrultusunda bir tasarım teması oluşturulmuş, dar dokumaların en ve boy ölçüleri belirlenmiştir. Birim raporları hazırlanmış ve birim tekrarları yapılarak 15 adet tasarım oluşturulmuştur. Yapılan tasarımlardan 4 adedi Aktaşlar 2 adedi ise Etiksan firmasında üretilmiştir.

Bilim Kodu : 40611
Anahtar Kelimeler : Geleneksel dar dokumalar, Endüstriyel dar dokumalar, Motif
Sayfa Adedi : 132
Danışman : H. Feriha AKPINARLI

EVALUATION OF MOTIVES USED IN TRADITIONAL NARROW WEAVINGS
OF ELAZIĞ PROVINCE IN THE INDUSTRIAL NARROW WEAVINGS

(Master Thesis)

Gizem GEM

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF FINE ARTS

June 2019

ABSTRACT

In this study, the use of motifs used in traditional narrow weavings of Elazig province in industrial narrow weavings was evaluated. The general aim of the research is to create new textile designs by evaluating the motifs used in traditional narrow weaving of Elazig province in industrial narrow weavings.

The scanning model was applied in the research method. This scanning model is composed of the tablet and girth weaving universe found in Elazig Province and Elazig Province Archeology and Ethnography Museum. Randomly selected 60 individuals and 23 different types of narrow weavings from the universe is the sample of research.. In the study, web pages of narrow weaving companies in Istanbul were searched for the purpose of examination of industrial narrow weavings and production of designs. In addition, the production process of the narrow weaving companies of Bilim, Aktaşlar and Etiksan has been evaluated and it has been seen that the new designs were created in Aktaşlar company.

It has been observed that wool yarn was used in 23 girth weaving products that were examined and geometric, symbolic and figurative embellishments were available in tablet weavings. 23 motifs were identified in Elazığ Province traditional narrow weavings. Their drawings were made and a design theme was created in line with the design principles based on these motifs, and the widths and lengths of the narrow weavings were determined. Unit reports were prepared and unit iterations were made and 15 designs were created. 4 of the designs were produced by Aktaşlar Company and 2 of them were produced by Etiksan Company.

Science Code : 40611

Key Words : Traditional narrow weavings, Industrial narrow weavings, Motif

Page Count : 132

Thesis Supervisor : H. Feriha AKPINARLI

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Tasarımı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi için hazırlanmıştır. Konu ile ilgili bilgileri elde edebilmek için birden çok kütüphane taranmış, Elazığ merkez ve köylerine, Endüstriyel dar dokuma firmalarına gidilmiştir. Konu ile ilgili yapılan literatür taramalarında bilimsel kaynaklarının yeterli olmadığı, eksik ve hatalı olduğu görülmüştür. Daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması ve kaynak eksikliğini gidermeye yardımcı olmasından dolayı bu araştırma yapılmaya karar verilmiştir.

Bu araştırma Giriş, kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar, Yöntem, Bulgular ve Yorum, Sonuç ve öneriler olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır.

Çalışmalarında yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, danışmanım ve Tekstil Tasarımı Bölüm Başkanı Prof. Dr. H. Feriha AKPINARLI' ya, Elazığ Etnografya Müzesi Müdürü Ziya KILINÇ'A, Aktaşlar Dar Dokuma' ya, Hasan AKTAŞ ve tüm çalışanlarına, maddi manevi desteklerini esirgemeyen annem, babam, kardeşlerim ve eşime teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	3
1.3. Önem.....	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Varsayımlar	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	5
2.1. Terim ve Kavramlar	5
2.2. Elazığ İl'inin Özellikleri	6
2.3. Dar Dokumaların Tarihçesi.....	8
2.4. Geleneksel Dar Dokumaların Sınıflandırılması.....	11
2.5. Dar Dokumalarda Kullanılan Araç ve Gereç Özellikleri.....	12
2.5.1. Dar Dokumalarda Kullanılan Araç Özellikleri	12
2.5.2. Dar Dokumalarda Kullanılan Gereç Özellikleri	13
2.6. Dar Dokumaların Teknik Özellikleri	15
2.6.1. Kolan dokumalar.....	15
2.6.2. Çarpana dokumalar	16
2.6.3. Çözümlü ipliklerinin hazırlanması.....	19

2.6.4. Çarpana dokumalarda kullanılan sıralama Sistemleri.....	219
2.6.5. Çarpanaları Çevirme Sistemleri.....	222
2.6.6. Atkı İpliğini Geçirme Sistemleri.....	22
2.7. Dar Dokumaların Motif, Renk ve Kompozisyon Özellikleri.....	22
2.8. Dar Dokumaların Kullanım Alanları	24
2.9. İlgili Araştırmalar.....	24
3.YÖNTEM	27
3.1. Araştırmanın Modeli	27
3.2. Evren ve Örneklem	27
3.3. Veri Toplama Teknikleri.....	28
3.4. Veri Çözümleme Teknikleri.....	28
4. BULGULAR VE YORUM.....	29
4.1. Anketten Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	29
4.1.1. Bireysel özellikler	29
4.1.2. Kullanılan araç ve gereç özellikleri	32
4.1.3. Teknik özellikler	33
4.1.4. Renk, motif ve kompozisyon özellikleri.....	34
4.1.5. Kullanım alanları	36
4.2. Bilgi Formları.....	37
4.3. Bilgi Formlarının Değerlendirilmesi.....	81
4.4. Endüstriyel Dar Dokumaların Üretim Süreci.....	88
4.5. Endüstride Üretilen Dar Dokumalardan Örnekleri	95
4.6. Dar Dokuma Yüzey Tasarımları	97
4.7. Uygulanan Tasarımlar.....	106
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
5.1. Sonuç.....	113

5.2. Öneriler	115
KAYNAKLAR	117
EKLER.....	121
Ek-1. Anket	123
Ek-2. Bilgi Formu	127
Ek-3. İzin Belgesi.....	129
ÖZGEÇMİŞ	131

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge 3.1. Örneklem seçilen birey, çarpana ve kolan dokuma dağılımı.....	27
Çizelge 4.1. Yaş dağılımı.....	29
Çizelge 4.2. Öğrenim durumları.....	30
Çizelge 4.3. Dokuma yapılış amaç dağılımı	31
Çizelge 4.4. Kullanılan gereç dağılımı.....	32
Çizelge 4.5. Çarpanaların sıralama sistemi dağılımı.....	34
Çizelge 4.6. Renk, motif ve kompozisyon dağılımı.....	34
Çizelge 4.7. Renk Dağılımı.....	35
Çizelge 4.8. Dokumaların Kullanım Alanları Dağılımı	36
Çizelge 4.9. Çarpana ve kolan dokumaların boyut dağılımı	81
Çizelge 4.10. Çarpana ve kolan dokumaların iplik dağılımı.....	82
Çizelge 4.11. Geleneksel dar dokuma çözgü ipliği renk dağılımı	83
Çizelge 4.12. Geleneksel dar dokuma atkı ipliği renk dağılımı	84
Çizelge 4.13. Çarpana dokumada bezeme çeşitleri dağılımı	85
Çizelge 4.13. Kolan dokumada bezeme çeşitleri dağılımı.....	87

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 2.1. Maden (Gem, 2018 Elazığ).....	6
Şekil 2.2. Türkiye haritası (Elazığ İl Yıllığı)	6
Şekil 2.3. Hazar gölü (Gem, 2018 Elazığ)	7
Şekil 2.4. Dokuma örnekleri (Gem, 2018, Elazığ Kovancılar).....	8
Şekil 2.5. İğne oyası örneği (Gem, 2018, Elazığ)	8
Şekil 2.6. Yer tezgâhı (Uğurlu,2018).....	12
Şekil 2.7. Çarpama kartı (Gem, 2017, Elazığ Meşeli Köyü)	13
Şekil 2.8. Kılıç (Gem, 2017, Elazığ Meşeli Köyü)	13
Şekil 2.9. Mekik (Sönmez,1995)	13
Şekil 2.10. Kolan dokuma örneği (Gem, 2019, Elazığ Yukarı Çağlar Köyü)	16
Şekil 2.11. Desen şablonu (Gem, 2019).....	17
Şekil 2.12. Düz dizgi sistemi örneği	20
Şekil 2.13. Grup simetriği sistemi örneği	21
Şekil 2.14. Orta grup simetriği sistemi örneği	21
Şekil 2.15. Tekli (ayna) simetriği sistemi örneği	21
Şekil 2. 16. bulkağı	23
Şekil 2.17. Çengel.....	23
Şekil 2.18. Hayat Ağacı(Kalay Arslan, 2015, s. 346)	23

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

m

Metre

cm

Santimetre

Kısaltmalar

Açıklamalar

TDK

Türk Dil Kurumu

TUİK

Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem, amaç, araştırmanın önemi, sınırlılıklar, varsayımlar hakkında bilgi verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Geleneksel tekstil sanatları kültürümüzün özünü oluşturan geçmişle gelecek arasında bir bağ kurarak teknolojik çağa göre ilerleyerek, araç ve gereçleri, teknik, biçim, motif, kompozisyon ve özellikle kullanım alanlarında değişimler göstermiştir (Akpınarlı ve Ortaç, 2007. s. 80).

Türk kültürünün en zengin kaynakları içerisinde yer alan ve geleneksel tekstil sanatlarında önemli bir yeri olan el dokumacılığı Orta Asya'dan günümüze Türklerin başlıca uğraşısı olmuş, göç ettikleri her bölgede en güzel örnekleri yapmışlardır. (Akpınarlı Ortaç, Tan, ve İvgin, 2007, s. 115).

Dokuma, çözgü adı verilen tezgâhtaki dikey ipliklerin arasından, atkı adı verilen yatay ve desen ipliklerini çözgülerin arasından farklı şekillerde geçirilerek bağlantı kurması sonucu oluşan yüzeylerdir. Desen atkı iplikleri ile oluştuğunda atkı yüzlü dokumalar, çözgü iplikleri ile oluştuğunda ise çözgü yüzlü dokumalar diye isimlendirilmektedir. Hammaddesi lif olan dokumacılık; mekikli, kirkitli (kilim, cicim, zili, sumak) , dar dokumalar (çarpana ve kolan dokumalar) olmak üzere farklı tekniklerden oluşmaktadır (Akpınarlı Ortaç, S, Tan, N ve İvgin, H, 2007, s. 115; Onuk, Akpınarlı, Ortaç, Alp, 1998, s. 9).

Dar dokumalar, enleri dar, boyları oldukça uzun şerit şeklindeki çözgü yüzlü dokumalardır (Sarioğlu, Ergenekon, Ülger, Başaran, 2005, s. 14).

Geleneksel dar dokumalar kullanılan teknik ve araç özelliklerine göre kartlı ve kartsız olarak iki gruba ayrılmaktadır. Çözgü yüzlü dokumaların kartlarla dokunan örneklerine “çarpana dokuma” ya da “kartlı kolan dokuma” denilmektedir. Çözgü ve atkı olarak bilinen iki iplik sisteminin temel oluşturduğu, yün, kıl, pamuk ipliklerle yer tezgâhında dokunan, kartların yerine gücü çubuğunun kullanıldığı dokumalara

“kolan dokuma” ya da “kartsız kolan dokuma” denilmektedir. (Kahvecioğlu, Baş, 2013, s. 188).

Geleneksel dar dokumacılığının M.Ö. dördüncü bin yıla kadar uzandığı ve birçok toplum tarafından kullanılmış olduğu yazılı kaynaklar tarafından ifade edilmektedir(Sarıoğlu ve diğerleri, 2005, s. 14). Çarpanalar ile dokunmuş en eski buluntu ‘Ramses Kuşağı’ olarak bilinen bir eşarptır. 342 tabletle gerçekleştirilen bu eşarbin göğüs ve omuzların üstüne örtülmek için dokunduğu düşünülmektedir. Günümüzde ise Liverpool Arkeoloji Müzesinde saklandığı bilinmektedir (Kosswig, 1970, s. 87).

Çarpana dokumacılık Asya ve Orta Doğu’ da günümüzde de varlığını sürdüren bir sanattır. Burma’ya ve onu çevreleyen Güneydoğu Asya’ya Çin ve Hindistan’dan ve Himalaya ülkelerine ise Kuzey Hindistan’dan gelmiştir. Japonya da çarpana dokumacılığı, düz dokuma olarak, çoğunlukla ipek kullanılarak hazırlanmış basit desen özellikleri ile bilinmektedir. Çin’in en çarpıcı çarpana dokuma ürünleri verev desenli, 6 delikli çarpanalar ile dokunmuş olarak hazırlanmış, ağır, sık dokulu, eğer kayışlarıdır. Burma’da çarpana dokumacılık din ile yakın ilişkili olarak üzerlerinde özel yazı bulunan rahip kemeri ve özel bantlar yüzyıllardır dokunmaktadır. Bu dokumacılık Doğu ve Ortadoğu Kuzey Afrika ülkelerinde hala aynı yöntemle kemerlerin dokunduğu bilinmektedir (Daltaban, 1990, s. 37-38).

Teknolojinin gelişmesi, endüstrileşme, ürünleri daha ucuza ve daha kısa sürede üretme gibi nedenlere dayalı olarak geleneksel dar dokumalar yerini endüstriyel dar dokumalara bırakmıştır. Günümüzde endüstriyel dar dokumalar, giysi süslemesi, dekorasyon gibi birçok alanda kullanılmaktadır Endüstriyel dar dokumalar, etiket, bant, kurdele, harç ve lastik olarak üretilmektedir. Ayrıca, endüstriyel dar dokumalardaki desen tasarımlarına bakıldığında etiket dokumalarında firma isimleri, bant ve harçlarda ise geometrik ve bitkisel motiflerin tercih edildiği görülmektedir.

Bu bağlamda, Anadolu’nun birçok bölgesinde geleneksel dar dokumacılık geleneğinin sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlara göre; Elazığ ilinde de geleneksel dar dokumacılık devam etmektedir.

Elazığ ili geleneksel dar dokumalarında kullanılan motiflerin endüstriyel dar dokumalarda değerlendirilmesi araştırmanın problemini oluşturmuştur.

1.2. Amaç

Araştırmanın genel amacı; Elazığ ili geleneksel dar dokumalarında kullanılan motiflerin endüstriyel dar dokumalarda değerlendirilerek yeni tekstil tasarımları oluşturmaktır.

Genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.2.1. Elazığ İlinin kültürel özellikleri nelerdir?

1.2.2. Elazığ ilinde geleneksel dar dokuma yapan bireylerin özellikleri nelerdir?

1.2.3. Geleneksel ve Endüstriyel dar dokumaların özellikleri nelerdir?

1.2.4. Elazığ geleneksel dar dokumalarında kullanılan;

Araç ve gereç özellikleri nelerdir?

Teknik özellikleri nelerdir?

Renk, motif ve kompozisyon özellikleri nelerdir?

Kullanım alanları nelerdir?

1.2.5. Endüstriyel dar dokuma yapan işletmelerin üretim süreci nasıldır?

1.2.6. Geleneksel dar dokumalarda kullanılan motif özelliklerini koruyarak endüstriyel dar dokumalardaki tasarımlar nasıl oluşturulmaktadır?

1.3. Önem

Elazığ İli geleneksel dar dokumalarında kullanılan motiflerin, endüstriyel dar dokumalarda kullanımı değerlendirildiğinden, araştırma geleneksel dar dokumaların motif yönü ile incelenmesi açısından önem taşımaktadır. Elazığ İli geleneksel dar dokumalarında kullanılan motiflerin, endüstriyel dar dokumalarda değerlendirilmesine yönelik tanıtıcı bir kaynak olması bakımından da yönlendirici bir araştırmadır. Ayrıca yapılan araştırma; araştırmacının bilimsel araştırmada teknik, bilgi, beceri, tutum ve davranışlarının geliştirilmesi yönüyle de önem kazanmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

- 1.4.1. Araştırma Elazığ ilinde bulunan geleneksel dar dokuma örnekleri ile,
- 1.4.2. Türkçe ve İngilizce kaynaklarla,
- 1.4.3. Veri toplama aracı olarak anket ve bilgi formu ile,
- 1.4.4. Şubat 2018/ Ocak 2019 tarihleri ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

- 1.5.1. Araştırma için belirlenen yöntem ve teknikler araştırmanın amaçlarına hizmet edecek niteliktedir.
- 1.5.2. Araştırma kapsamına alınan örnekler araştırmanın evrenini temsil edecek niteliktedir.
- 1.5.3. Araştırmaya katılan bireylerin kolan dokumacılığı konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olduğu kabul edilmiştir.
- 1.5.4. Bilgi toplamak amacıyla hazırlanan anket ve bilgi formları araştırmanın amacına hizmet eder niteliktedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde terim ve kavramlar, Elazığ ilinin özellikleri, dar dokumaların tarihçesi, geleneksel dar dokumaların sınıflandırılması, dar dokumalarda kullanılan araç ve gereç özellikleri, dar dokumaların teknik özellikleri, dar dokumaların motif, renk ve kompozisyon özellikleri, dar dokumaların kullanım alanları, ilgili araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Terim ve Kavramlar

Dokuma: ‘İki veya daha çok iplik grubunun, çeşitli şekillerde, birbiri arasından, altından, üstünden geçirilerek meydana getirilen ürüne dokuma denir’ (Deniz, 2000, s. 57).

Çarpana: ‘Deri, ince ağaç, levha, karton, fildişi vb. malzemelerden dörtgen veya çokgen şeklinde kesilmiş ve köşelerine birer delik delinmiş dokuma aracına çarpana denir’ (Aytaç, 1977, s. 20).

Çarpana Dokuma: ‘Çarpana adı verilen kartların kullanılması ile elde edilen ince şerit halindeki dokumalardır’(Akpınarlı, Ortaç, 2007, s. 81).

Kolan Dokuma: ‘Çözü ve atkı ipliği olarak yün, pamuk, keten iplikler ve kıl gibi gereçlerin kullanıldığı, yassı ve enli kuşak, bağ gibi dokumalara kolan dokuma denir’ (Sönmez, 1995, s. 65).

Motif: ‘Halı ve kilim üzerinde görülen kompozisyon unsurlarından biridir. Bu, nokta halinde en küçük ve basit bir şekilden madalyon gibi en mükemmel bir şekle kadar değişir’ (Gönül, 1965, s. 20).

Endüstriyel Dar dokuma kumaşlar: Dar dokuma kumaşlar, eni 0,2 mm - 45cm aralığında olan ve sökülmei önlemek için bir kenarında örgüsü bulunan ürünlerdir (Kayadibi, 20013, s. 2).

2.2. Elazığ İl'inin Özellikleri

Şekil 2.1. Maden (Gem, 2018, Elazığ)

Eski ismi Harput olan, stratejik konumundan dolayı tarihin her döneminde birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmış zengin kültürü ve tarihi ile ünlü şehir merkezlerinden birisidir (Özel, 2008, s. 16)

Şekil 2.2. Elazığ il haritası (Elazığ İl Yıllığı)

Elazığ ili Doğu Anadolu Bölgesi'nin yukarı Fırat kısmında bulunan 400 21 ve 380 30 doğu boylamları ile 380 17 ve 390 11 kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. Doğuda Bingöl, batıda Malatya ve Erzincan, kuzeyde Tunceli ve güneyde Diyarbakır illeri ile çevrilidir. Yüzey şekilleri bakımından genellikle dağlık ve engebeli bir yapı gösterir. Bu yapısı nedeniyle tabii göle, barajlara, kaplıca ve kayak merkezine sahip bir ildir (TUİK, 2011, s. 11).

Elazığ ilinin, kuruluşu yeni olmasına rağmen bölgenin tarihi oldukça eskidir. Bu sebeple Elazığ tarihini, Harput tarihi ile birlikte düşünmemiz yerinde olur (Özel, 2008, s. 17).

Tarihin her döneminde önemli bir yerleşim merkezi olan ‘Harput’ Osmanlı döneminde eyalet merkezi olmuştur. O dönemde Harput ‘İşuva’ adı ile anılırdı. Harput 19. yüzyılın sonlarına kadar ülkemizin en gözde şehirlerinden birisidir. Ancak şehircilik anlayışının değişmesiyle birlikte, Harput’un mezası durumunda olan ve Osmanlı döneminde Mezra adı ile anılan bugünkü Elazığ iline taşınmıştır (Özel, 2008, s. 17).

Şekil 2.3. Hazar gölü (Gem, 2018, Elazığ)

Elazığ’da şehir ekonomisinin temelini oluşturan geleneksel el sanatları; dokumacılık, çit baskıcılığı, İğne oyacılığı, ipekçilik, yemenicilik, ahşap-taş ve bakır işlemeciliği, ileri düzeyde gelişmiştir (Gür, 2015, s. 44).

Dokumacılık konusunda; kilim, cicim, çarpana, çul ve keçe çeşitleri ülke genelinde tanınmakta ve ilgi görmektedir. Kilimler ve cicimler nazman olarak adlandırılan gezici tezgâhlarda dokunur. Kilimlerin en ve boy değerleri 60-120, 210-350 cm arasında değişmektedir (Elazığ İl Yıllığı, 1998, s. 83).

Şekil 2.4. Dokuma örnekleri (Gem, 2018, Elazığ Kovancılar)

Elazığ ilinde dut ağaçları ve ipek böcekçiliğini kapsamında koza ipeğinin kullanıldığı alanlarından en önemlisi iğne örücülüğüdür. Yörede İğne oyacılığının tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Türk kadının el emeğini, göz nurunu ve estetik anlayışını yansıttığı oyalar, önemli el sanatıdır (Elazığ İl Yıllığı, 1998, s. 84-85).

Şekil 2.5. İğne oyası örneği (Gem, 2018, Elazığ)

2.3. Dar Dokumaların Tarihçesi

Dokumacılığın başladığı tarih ve yeri tam olarak bilinmese de yapılan kazılara ve araştırmalara göre önce Mısır'da başladığı ve Orta Asya'dan devamının sağladığı düşünülmektedir (İmer, 1997, s. 1, Özel, 1990, s. 11; Görgünay, 2001).

Neolitik dönemde başladığı düşünülen dokuma sanatı önce bitkilerin örülmesi ile ortaya çıkmıştır. İnsanlar günlük yaşamda kullanacakları eşyaları bitki saplarıyla örerek sepet, halat, hasır gibi eserler ortaya koymuşlardır. Zamanla hayvanları ehlileştirmeyi başaran insanlar koyunların yerlere yattığında yünlerinin birleştiğini, keçeleştiğini görmüştür. Yünün keçeleşme özelliğini keşfeden insanlar önce yünleri bükerek ve sıkıştırarak keçeyi elde etmiştir. Daha sonra ise yünü eğirerek ve bükerek

ile iplik haline getirmiştir. İplikler bir alt bir üst geçirerek ilk olarak dokumacılığın başlangıcı ortaya konulmuş ve geliştirilerek günümüze kadar çok farklı tekniklerle yapılmıştır (İmer, 1997, s. 1; Özel, 1990, s. 11; Görgünay, 2001).

Dokumacılık içerisinde önemli yere sahip çarpana dokumacılığının en eski örneği M.Ö. 3000 yılında Susa Mabedinin temellerinden çıkarıldığı bilinmektedir. Çarpanaların fildişinden yapılmış olduğu görülmektedir (Çağlayan, 1991, s. 7).

Mısırdaki M.Ö. 3000' li yıllarda dokunduğu düşünülen 342 tabletle gerçekleştirilen 'Ramses Kuşağı' kartlı kolan dokumacılığının en eski örneklerden biridir. Göğüs ve omuzların üstüne örtülmek için dokunmuştur. Günümüzde ise Liverpool Arkeoloji Müzesinde saklandığı bilinmektedir. Mısır'da başladığı düşünülen Çarpana kolan dokumacılığının Hristiyanlık döneminden binlerce yıl önceleri kullanıldığı, Batı ve Kuzey Avrupa'ya Mısır'dan Roma yoluyla yayılmış olduğu ihtimalinin kuvvetli olduğu bildirilmektedir (Kosswig, 1970, s.87).

Çin'in en önemli kolan dokuma örnekleri zikzak desenli, 6 delikli tabletlerle dokunmuş, ağır, sık dokulu, eğer kayışlarıdır. Burma kolan dokumacılığı din ile yakın ilişkilidir. Üzerinde özel yazı bulunan rahip kemeri ve özel bantlar yüzyıllardır dokunmaktadır. Kolan dokumacılığı Doğu ve Ortadoğu'nun birbirinden uzak birçok yöresinde geliştirilmiştir. Birçok Doğu, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde hala bu yöntemle kemerler dokunmaktadır (Daltaban, 1990, s. 37-38).

Endonezya da yapılan bir çalışmada tarih öncesi çağlardan itibaren Çinli, Hintli ve Arap tüccarlar Endonezya'ya baharat, orman ürünleri ve tekstil ürünleri getirmişlerdir. Gelen tüccarlar bölgeye yabancı kültürün etkisinde beraberinde getirmişlerdir. Endonezya halkını birçok alanda etkilemişlerdir. Bu etkileşimin en güzel örneklerini yoraba kadınları dokumalar ve şi dar dokumalarda göstermişler (Langi, Park, 2016, s. 68).

Güneydoğu Asya'ya Çin ve Hindistan'dan ulaşan çarpana ve kolan dokumacılığı Asya ve Orta Doğu'da doğduğu günden itibaren varlığını sürdürmektedir. Burma'ya ve onu çevreleyen bu bölgelerde yapılan kolan dokumalar halen ihraç maddesi olmaktadır. Japon kolan dokumacılığı, düz dokuma olarak, çoğunlukla ipek

kullanılarak hazırlanmış, basit desen özellikleri ile bilinmektedir (Sarioğlu ve diğerleri, 2005, s. 20).

Osmanlı döneminde üretilmiş olan kolan ve çarpana dokuma örnekleri; Topkapı Sarayı Müzesinde Kur'an bağı, kuşak, kılıç askıları, dizginler, çadır süslemeleri, çadırların pencere detaylarında kullanılan dokumalar, koşum takımlarıdır (Çağlayan, 1991, s. 9).

Geleneksel dokuma tezgâhlarının makineleşmesi doğrultusunda, ilk dar dokuma kumaş üretiminde bant ve kurdele dokumanın seri üretime geçildiği görülmektedir. 1600 yıllarında dokuma tezgâhı birden fazla kurdele şeridini aynı anda dokuyabilecek şekilde geliştirilen, bu tezgâh 1621'de Hollanda'da "kurdele tezgâhı" olarak kullanılmıştır. Kurdele tezgâhına alışkın olmayan işçiler, işsiz kalma korkusu nedeniyle kurdele tezgâhına karşı direnişleri ve çıkan kargaşalar üzerine kurdele tezgâhı 1623, 1639-1648, 1664 ve 1676 Almanya'da hükümet tarafından yasaklanmıştır. Aynı yıl tek bir dokuyucunun aynı anda 24 parçayı yan yana dokuyabildiği bu "çok kafalı tezgâh" Hollanda'dan İngiltere'ye gelmiş "Dutchloom engine" (Hollanda Dokuma Makinesi) olarak isimlendirilmiştir (Barlow, 1878, s. 220).

Tekstil sektöründe yaşanan tüm gelişmeler şüphesiz dar dokuma üretimini de etkilemiş ve makinelerin gelişiminde önemli rol oynamıştır. John Smith tarafından 1844 yılında geliştirilen, günümüzde iğneli tezgâh olarak da bilinen dar dokuma tezgâhının (British Patent No. 10347), William Unsworth tarafından 1846'da daha da geliştirdiği ve bunun neticesinde yeni bir patent (British Patent No. 11 148) aldığı bilinmektedir (Dölen, 1992, s. 307).

Tekstil sektörü içerisinde önemli yere sahip olan dar dokuma sanayi, teknolojik gelişmelerle birlikte hammadde, makine ve üretim sistemi açısından ilerlemeler kaydetmektedir. Dar dokuma sanayi çeşitliliği, hızı, kalitesi, markası gibi özellikleri ile tekstil ürünlerinin önemini arttırmakta ve bu özellikleri neticesinde kolayca pazarlanabilmektedir (Kayadibi, 2013, s. 11).

2.4. Geleneksel Dar Dokumaların Sınıflandırılması

Geleneksel dar dokumalar; kolan ve çarpana dokumalar olarak iki grupta incelenmektedir.

Kolan dokumalar; Kolan dokumalar şu şekilde gruplandırılır:

1. Yer tezgâhlarında çözgü yüzlü dokumalar
 - 1.1 Tek yüzlü kabarık
 - 1 2. Tek yüzlü düz dokuma
 3. Çift yüzlü iki tarafı da kabarık
 4. Çift yüzlü düz dokuma görünümlü ve çizgili
 5. Bezayağı dokuma teknikleri kullanılmaktadır (Görgünay, Kırzioğlu, 1994, s. 28).

Çarpana dokumalar; çözgüleri sıralama, çarpanaları çevirme ve atkı geçirme sistemleri olarak 3 gruba ayrılmaktadır.

1. Çözgüleri sıralama sistemleri;

Düz dizgi sistemi

Orta grup simetriği

Grup simetriği

Tekli (ayna) simetriği

2. Çarpanaları çevirme sistemleri;

Sürekli ileri (motifin tam görünümü tekrarı)

2 ileri 2 geri (motifin yarı görünümü tekrarı)

4 ileri 4 geri (motifin simetrisi tekrarı)

İstenilen sayıda geri ve ileri çevirme (Farklı motif görünümü türetmek için)

Çarpanaları kendi etrafında döndürme (istenilen motif görünümü elde etme)

3. Atkı geçirme sistemleri;

Düz atkı geçirme

Bol atkı geçirme

Birden fazla atkı ipliği geçirme

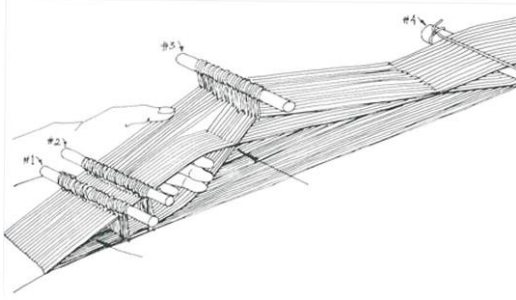
Tek yönlü atkı geçirme Boncuklu atkı geçirme (Akpınarlı, Ortaç, 2007, s. 82).

2.5. Dar Dokumalarda Kullanılan Araç ve Gereç Özellikleri

Geleneksel dar dokumalarda kullanılan araç ve gereçler ile ilgili bilgiler kısaca açıklanmıştır.

2.5.1. Dar dokumalarda kullanılan araç özellikleri

Yer Tezgâhı: İki adet kalın sıruk olan levent görevini üstlenen karşılıklı iki çatal ve dört adet zemine çakılı olan kazıklardan oluşmaktadır. Kazıklar arasındaki mesafe dokumanın en ve boyuna göre değişir. Dokumayı yapan kişi çözümlerin üzerine çömelere dokuma işlemini yapar (Özel, 1990, s. 29, 30; Akpınarlı, 2004, s. 326).

Şekil 2.6. Yer tezgâhı (Uğurlu,2018)

2.5.1.2. Çarpana: Deri, ince ağaç levha, kalın karton gibi malzemelerden 3-4-6 veya 8 köşeli ve köşelerine birer delik delinmiş dokuma araçlarına çarpana denilmektedir (Akpınarlı, Ortaç, 2007, s. 81).

Çarpanalar üçgen, dikdörtgen, kare, altıgen vb. formlarda olabilir. Çarpanaların farklı formları, dokuyucuya farklı genişlik, nitelik ve desenlerde dokuma yöntemlerini elde etme olanağı sunar (Sarıoğlu ve diğerleri, 2005, s. 34).

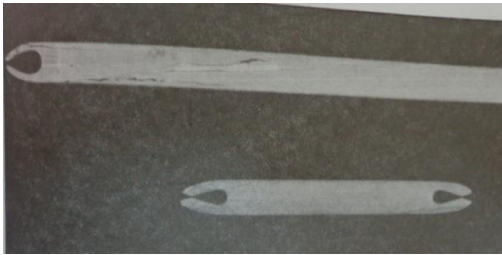
Şekil 2.7. Çarpana kartı (Gem, 2017, Elazığ Meşeli Köyü)

Kılıç: “Çarpana dokumanın her sırasında açılan ağızlığa atılan atkı ipini sıkıştırmada kullanılan araçtır” (Sarioğlu ve diğerler, 2005, s. 36). “Genellikle tahtadan yapılmakta ve üzerinde yörenin özelliğini taşıyan oyma motifleri, kişileri tanıtan isim, im vb. süslemeler bulunan araca denilmektedir”(Akpınarlı, Ortaç, 2007, s. 81).

Şekil 2.8. Kılıç (Gem, 2017, Elazığ Meşeli Köyü)

Mekik: “Çarpana ve Kolan dokumacılığında kullanılan yardımcı bir araçtır. Ahşap veya dayanıklı nitelikte farklı bir malzemeden, çoğunlukla el ile rahat kullanımı sağlayacak büyüklükte araçlardır” (Sarioğlu ve diğerleri 2005, s. 35).

Şekil 2.9. Mekik (Sönmez,1995)

2.5.2. Dar dokumalarda kullanılan gereç özellikleri

Dokumacılıkta kullanılan en önemli gereç ipliklerdir. Pamuk, yün, tiftik, ipek iplikler geçmişten günümüze dokumacılıkta kullanılmaktadır. Günümüzde iplik sektöründeki

ilerlemeler sonucunda sentetik, klaptan (simli iplik) son yıllarda da merserize pamuk iplikleri ucuz olması nedeniyle kullanılmaktadır (Akpınarlı vd. , 2008, s. 115).

Yün iplik: Geçmişten günümüze kadar dokumada önemini yitirmeyen yün hayvansal lifler içerisinde en çok kullanılanıdır. Uzunluklarına, kalınlıklarına, parlaklıklarına ve kıvrımlarına göre değişik çeşitte yünler bulunmaktadır. Bu özellikler koyunun cinsi, yaşı, beslenmesi, iklim şartları ve çevresel etmenlere göre değişmektedir (Kaya ve Yazıcıoğlu,1992, s. 166).

Yün liflerinin, taşıdığı özelliklerden dolayı ticari anlamda fazlasıyla değerlidir. Esneklik, keçeleşme, yaylanma ve nem çekme yeteneği oldukça iyidir (Başer, 2002, s. 76).

Yün genellikle beyazdır. Hayvanın cinsine göre kahve ve siyah renkte olan yünlerde bulunmaktadır. Yünün doğal rengi sonradan yapılacak boyama için önemlidir(Kaya ve Yazıcıoğlu,1992: 189; Arabacı, 2004, s. 33).

Kolan dokumaların hammaddesi genellikle Yörüklerde çok miktarda elde edilen kullanım alanı bulunan kıl lifleridir(Aral, 2018, s. 67).

Kıl: Anadolu’da yetişen keçiler cinslerine göre; tiftik keçisi (Anadolu’ya özgü bir keçi türüdür), kıl keçisidir.

Ankara keçisi adı ile bilinen Tiftik keçisi Ankara ve bütün Orta Anadolu’da yetişen bir türdür. Kendine özgü parlak ve kıvrak 20 cm aşağı olmayan yumuşak yündür. Dokuma ve örme endüstrisinde tıpkı yün kadar önemlidirler. Keçiden bu yün belirli yöntemlerle kırkılır. Filik olarak bilinmektedir. Kıl keçisi Isparta, Toroslar ve bütün Doğu Anadolu’da görülür. Sütünden, etinden, kıl ve derisinden faydalanılır. Kıldan çul, çadır, çuval, at örtüleri, ip ve yolluklar yapılır. Dağ keçisinden alının filik yünden kışlık çorap, başlık, eldiven gibi kışlık ürünler hazırlanır (Durul, 1977, s. 43).

Kolan dokumaların hammaddesi genellikle yörüklerde çok miktarda elde edilen kullanım alanı bulunan kıl lifleridir (Akan, 2016, s. 50).

Pamuk iplik: Pamuk bir lif bitkisi olmasıyla birlikte tohumlarından da yağ elde edilir. İlkbaharda ekilen tohumlardan, sonbaharda pamuk hasat edilir. Olgunlaşan pamuklar kozaların açılması sırasına göre elle toplanır. Makine ile de toplanan pamuk için tüm kozaların açılması beklenir (Arabacı, 2004, s. 9). Lifi, yağı ve küspesinden yararlanılan pamuk bitkisi önemli bir tekstil malzemesidir ve özel iklim, toprak koşulları gerektirmektedir (Kaya ve Yazıcıoğlu, 1992, s. 54).

Pamuğun kalitesi genel olarak boyu ile ilgilidir. Pamuk lifleri kremimsi beyaz renge sahiptir. Pamuk lifinin rengi yetiştirme şartları ve türüne göre değişiklik göstermektedir. Nem çekme özelliğinin iyi olmasına rağmen elle tutulduğunda kuru hissedilmektedir. Elastik özelliği yoktur. Bütün selülozik elyafı olduğu gibi pamukta da ıslanıldığında dayanıklılığı artmaktadır (Başer, 2002, s. 41).

Anadolu'da endüstri hareketinin yoğunlaşması ile birlikte, özellikle Anadolu'da dokunan halılara İngilizler tarafından talebin artmasıyla 1944 yıllarından sonra yaygınlaşmıştır. Genellikle çözgü ipliği olarak kullanılmıştır (Deniz, 2000, s. 62).

2.6. Dar Dokumaların Teknik Özellikleri

2.6.1. Kolan dokumalar

Kolan dokumalar da çözgüler yüzeye çıkarıldığı dokunduğu ve aktı iplikleri gizlendiği için çözgü yüzlü bir dokuma tekniğidir.

Kolan dokumada en önemli unsur tezgahın hazırlanmasıdır. Yere çakılan iki çubuk arasına dokumanın boyu ve enine göre hazırlanan çözgü iplikleri çekildikten sonra iki kazık arası ortalanarak, gücülerin asılmasını sağlayan çatallı çubukların

Çözgülerin arasına ilk ağızlık olan, desen çubuğu yerleştirilir ve ikinci ağızlık olan gücü ağızlığının yapılması ile gücüye seçilen çözgü iplikleri gücü çubuğuna asılır. Daha sonra belirlenen deseni dokumaya hazırlayarak desen yerleşim işlemi yapılır. Desen çubuğu kolan dokumanın bitiş noktasına yakın olmak üzere çözgüler ortalanarak desene göre iplik seçme işlemi desen sırasına göre yapılarak desen çubuğuna çözgüler sabitlenir. Desen ağızlığı oluşturulur. Gücü çubuğuna ise; desen

ağızlığından sırası ile iplikler alınarak gücü çubuğuna asma işlemi yapılır. Gücü çubuğundaki çözgü ipliklerinin gerginliği eşit olmalıdır. Son işlem olarak gücü ve desen ağızlığı kılıç ile kontrol edilerek tezgah dokuma işlemine hazırlanılır. İlk harekette gücü ağızlığından alınarak atkı ipliği atılır, kılıçla sıkıştırılarak, ikinci hareketle de desen ağızlığından çözgü aralığı alınarak kılıç ile sıkıştırılır. Kolan dokuma bitiminde iki kılıç hesabı ile başlangıç ve bitiş noktası belirlenerek kesilir. Yer tezgâhından çıkartılan kolan dokuma uçlarına örgü tekniği uygulanarak saçak yapılır (Sönmez, 1995, s. 65).

Şekil 2.10. Kolan dokuma örneği (Gem, 2019, Elazığ Yukarı Çağlar Köyü)

2.6.2. Çarpana dokumalar

Çarpana dokumalar teknik olarak çözgü yüzlü dokumalar grubuna girmektedir. Çarpana aracına, çözgü ipliklerinin çarpana kartlarına geçirilme sistemi, çarpana kartlarını çevirme sistemleri çevirme sayıları çarpana dokuma tekniklerini meydana getirir. Çarpana dokuma işlemi, çözgü iplikleri geçirilmiş ve gerilmiş çarpana kartların kendi çevresine döndürülmesiyle çözgü iplikleri arasında oluşan ağızlıktan, atkı ipliklerinin geçirilerek sıkıştırılması sureti ile gerçekleştirilir (Atmaca, 20018, s. 33)

Çarpana dokumacılığı aşağıdaki işlemler takip edilerek yapılmaktadır.

Desen hazırlama

Kullanılacak materyallere göre desen şablonu çizilir. Şablonun sol üst köşesinden sol alt köşesine doğru büyük harfler ile A, B, C, D harfleri sırasıyla yazılır. Desen

şablonunu oluşturmada son olarak soldan sağa doğru kaç adet çarpananın kullanılacağı 1, 2, 3, ... sırasıyla yazılır. Çarpana kartları üç köşeli, dört köşeli veya çokgen köşeli olabilir. Çarpana kartlarının köşe sayısına eşit bir şekilde A, B, C, D, ... harfleri sırasıyla yazılır. Çarpana dokumalarında en yaygın kullanılanı dört köşeli çarpana kartlarıdır.

A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Şekil 2.11. Desen şablonu (Gem, 2019)

Kareli kâğıt üzerine motifinizi renkleri ile birlikte çizilir.

A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Çizilen motif özelliğine göre çarpana tekniğini belirlenir. (motif yapma tekniğine uygun olan yarısı önden arkaya, diğer yarısı ise tam tersi şekilde arkadan öne doğru iplik geçirme tekniği)

Desen kâğıdına 4. ve 5. çarpanaların A, B, C, D karelerini kahve renge boyanır.

A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Desen kâğıdına 3. ve 6. çarpanaların A, B,C sıralarını kahve renk; D sırasını ise krem renge boyanır.

A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Desen kâğıdına 2. ve 7. çarpanaların A, B, sıralarını kahve renk; C, D sıralarını ise krem renge boyanır.

A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Desen kâğıdına 1. ve 8. çarpanaların A, sıralarını kahve renk; B, C, D sıralarını ise krem renge boyanır.

A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Desen raporuna uygun orta grup simetriği sisteminin ok yönlerini yerleştirilir.

A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

2.6.3. Çözü ipliklerin hazırlanması

Çözgü ipliklerinin gerekli ölçü, renk ve sayıda hazırlanması gerekmektedir. Bu işlem çözgü ipliklerinin, renklerine göre gereken sayıda ve uzunlukta kesilerek çarpanalara geçirmeye hazır hale getirilmesini kapsamaktadır.

A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Uygulanacak ürün uzunluğuna göre;

Çarpama dokumada çözgü ipliklerinin boyu yapılacak olan ürünün uzunluğuna göre belirlenir (Sarioğlu ve diğerleri 2005, s. 71).

Ürün uzunluğu + Çarpanaların çevrilme payı (50cm) + Bağlama payı (15cm) + Çekme payı (% 10) = Çözgü uzunluğu

Seçilen çarpama desenine göre desen kâğıdında görülen her bir delik çözgü olarak sayılır ve çözgü sayıları belirlenir. Desene göre çözgü ipliklerinin renkleri belirlenir.

Krem ve kahverengi olmak üzere iki renkte;

Krem rengi: 12 adet

Kahverengi: 20 adet

2.6.4. Çarpama dokumalarda kullanılan sıralama sistemleri

Dokunacak desene göre uzunluğu ve renkleri belirlenen çözgü iplikleri, önden arkaya ve arkadan öne doğru olmak üzere iki şekilde çarpama kartlarında geçirilir(Sarioğlu ve diğerleri 2005, s. 75)

Çözümlü ipliklerinin çarpama kartlarından geçiriliş şekillerine göre; düz dizgi sistemi, grup simetriği sistemi, orta grup simetriği sistemi ve tekli(ayna) simetriği sistemi olarak dört ana gruba ayırmak mümkündür.

Düz dizgi sistemi

Düz dizgi sisteminde çözgü iplikleri çarpama kartlarına önden arkaya veya arkadan öne doğru hep aynı yönde geçirilen kartlar üst üste dizilir (Ülger, 1995, s. 118). Düz ve simetrik olarak yerleştirilen desenlere uygulanabilecek hareket sistemleri ile farklı görüntüler elde edilir.

Çözgü ipliklerinin çarpanalardan geçiriliş yönünün desen hatlarına göre belirlenmesi gerekmektedir. Desende iplikler kartların ön yüzünden arkaya doğru geçirilirse ↗ gösterilir. Desende iplikler kartların arka yüzünden öne doğru geçirilirse ↖ gösterilir. (Altuntaş, 2014, s. 64).

	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘
A	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
B	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
C	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
D	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17

Şekil 2.12. Düz dizgi sistemi örneği

Grup simetriği sistemi

Çözgü ipliklerini gruplandırarak çarpama kartlarının önden arkaya veya arkadan öne doğru geçirildiği sistemdir. Ayna simetriği sistemindeki çarpama sıralamalarının sayılarının çoğaltılması ile yapılır. Grup simetriği eşit sayılarda olmak koşulu ile ikili, üçlü veya dörtlü gruplar oluşturabilir.

	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘	↘
A	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
B	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
C	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
D	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	16

Şekil 2.13. Grup simetriği sistemi örneği

Orta grup simetriği sistemi

Orta grup simetriği sisteminde çift sayıda kullanılan çözgü iplilerinin yarısı önden arkaya, diğer yarısı ise tam tersi şekilde arkadan öne doğru geçirilen çarpana kartları üst üste dizilir (Akpınarlı, Ortaç, 2007, s. 82).

	↗	↗	↗	↗	↖	↖	↖	↖
A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Şekil 2.14. Orta grup simetriği sistemi örneği

Tekli (Ayna) simetriği sistemi

Tekli (ayna) simetriği sistemi iki kartla yapılır. Bu sistemde çözgü iplikleri çarpananın tek numaralı olanlarından önden arkaya, çift olanlardan ise arkadan öne doğru geçirilir (Akpınarlı, Ortaç, 2007, s. 83).

								
A								
B								
C								
D								
	1	2	3	4	5	6	7	8

Şekil 2.15. Tekli (ayna) simetriği sistemi örneği

2.6.5. Çarpanaları çevirme sistemleri

Çarpana dokuma tekniğinde çarpanaları çevirme sistemi, ileri çevirme ve geri çevirme olmak üzere iki temel hareketle gerçekleşir. Bu temel çarpana hareketleri çeşitlilik göstermekle beraber üç ana şekilde uygulanır. Bunlar;

Çarpanaların sürekli ileri yönde çevrilmesi

Çarpanaların eşit sayıda ileri geri çevrilmesi

Çarpanaların değişik sayıda ileri geri çevrilmesi

Farklı kaynaklarda çarpana dokumaların görseline dayalı olarak farklı isimlendirilen çevirme tekniklerini şöyle sıralayabiliriz;

Fitilli Teknik: Çözümlü iplikleri düz dizgi sistemi ile çarpanalara geçirilir ve çarpanalar aynı yönde sürekli ileri 90° çevrilir.

Saç Örgüsü Tekniği: Çözümlü iplikleri tekli (ayna) sistemi ile çarpanalara geçirilir ve çarpanalar aynı yönde sürekli ileri 90° çevrilir.

Tel Örgü Tekniği: Çözümlü iplikleri düz dizgi sistemi ile çarpanalara geçirilir ve çarpanalar sürekli 2 ileri 2 geri çevrilir.

Pirinç Tekniği: Çözümlü iplikleri tekli (ayna) sistemi ile çarpanalara geçirilir ve çarpanalar sürekli 2 ileri 2 geri (Ülger, 1995, s. 119).

2.6.6. Atkı ipliğini geçirme sistemleri

Çarpana dokumalarda atkı ipliğini geçirme sistemleri altı şekilde gerçekleşir. Bunlar;

Atkıda farklı nitelikte materyal kullanma

Dokumanın kenarlarında atkıyı bol bırakma

Dokumanın kenarlarında atkı ipliği yardımıyla boncuk, pul, inci vb. malzemeler kullanma

Çarpanalı dokumanın kenarlarında kordon oluşturma

Tek yönlü atkı kullanma (tüp dokuma)

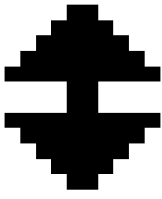
İki veya daha fazla atkı ipliği kullanma (Sarioğlu ve diğerleri 2005, s. 121-126).

2.7. Dar Dokumaların Motif, Renk ve Kompozisyon Özellikleri

Türkler mutluluk, yaşam, ölüm, doğum, çoğalma, barış, savaş ve uğurlu sayılan yanlışları dokumalara işlemişlerdir. Yörelere göre farklılık gösteren motifler olduğu gibi benzerlik gösteren motiflerde kullanılmıştır. Motiflerin benzerliği ya da

farklılığı, kız alıp verme, yaylalara göç esnasındaki iletişim, çevre özellikleri ve hayal gücü olduğu düşünülür (Görgünay Kırzioğlu, 2001, s. 12).

Motifler genellikle doğadan ve insanların çevrelerinde gördüğü eşya veya canlılardan alınmıştır. Ağaç, çiçek, böcek, kuş gibi doğada görülen varlıklar ve insanların kendi beslediği tavuk, deve vb. evcil hayvanlarla, vazo, bardak gibi kullanma eşyaları motif olarak seçilmiştir. Söz konusu bu motifler üsluplaştırılarak kullanılmıştır. Hiçbir canlı ve eşya gerçek şekliyle verilmemiştir (Deniz,1998, s. 50).

Şekil 2. 16. bulkağı

Şekil 2.17. Çengel

Şekil 2.18. Hayat Ağacı(Kalay Arslan, 2015, s. 346)

Geleneksel dar dokumalarda, çözgü ipliğindeki renkler deseni oluşturur. Atkı ipliği açılan ağızlıktan araya sıkıştırıldığı için desende pek görünmemesine rağmen, atma şekline göre düzenli atılmazsa kenarlarda görünebilir. Bu nedenle atkı iplik rengi, desende kullanılan çözgü ipliklerin renginde olması daha uygundur. Dokumada renklerin uyumlu kullanılması güzel desen elde etmek için oldukça önemlidir. Dokumalarda genel olarak birbirini tamamlayıcı renkler kullanılır (Sönmez Demir, 1995, s. 80).

Kompozisyon, dokumada kullanılan motif ve renklerin belirli bir uyum içerisinde meydana gelmesiyle oluşur.

Bir motifin tekrarlanmasıyla,

Seçilmiş iki motifin belirli düzende birbirini takip etmesiyle,

Bir motifin belirli düzende büyültülüp küçültülmesiyle,

Motiflerin simetrik tekrarı ile,

Çeşitli motiflerin içi içe oturtulmasıyla oluşturulan kompozisyon, olarak bütün bezemelerde kullanılmıştır (Güney, 2000, s. 10).

2.8. Dar Dokumaların Kullanım Alanları

Kolan dokumacılığının göçer topluluklarda başlayan geleneksel kullanım alanları günümüzde Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde devam ettiği görülmektedir. Hatta günümüzde geleneksel kullanımın yanında farklı alanlarda da kullanılmaktadır (Kahvecioğlu ve Akakça, 2006, s. 475).

Ülger dar dokumaların kullanım alanlarını; toprak ev denilen çadırlar, çuval, sepet ve heybelerin sapları, hayvanların koşum takımları, araba ve develerin baş süslemeleri, kadın giyimi (baş takıların tutturulmasında, önlük ve elbise kuşaklarında), ve erkek giyimi (barutluk, fişek çantası, kılıç askısı, Kuran bağı, yay kurmak için kement, çorap bağı, takunya ve terlik bandı)olarak sınıflandırmıştır (Ülger, 1995, s. 119).

Sarioğlu ve diğerleri ise dar dokumaların kullanım alanlarını; dekorasyon (bayrak kenarlarında, perde ucunda, abajur süslemede, örtü kenarında, bavul kayışlarında, pano ve kitap ayracı), giysi süsleme (elbise kuşağı, kemer, terlik bandı, pelerin, şal bluz düğme ve kol bantlarında) ve diğer kullanım alanları (anahtarlık, para kesesi, gözlük kılıfı, çanta, cüzdan) olarak sınıflandırmıştır.

2.9. İlgili Araştırmalar

Araştırma konusuyla ilgili tez çalışmaları tarih sırasına göre özetlenmiştir.

Kosif, Bahar (2014), Elazığ İli Kolan ve Çarpana Dokumaların İncelenmesi adlı yüksek lisans tezinde, Elazığ ilinde bulunan Kolan ve Çarpana dokumalar teknik, renk, motif ve kompozisyon açısından incelenerek belgelenmesi genel amacı doğrultusunda, Elazığ il merkezinde Kolan-Çarpana dokuyan ve dokumuş olan bireyler ve Kolan-Çarpana dokuma ürünleridir. Örneklem olarak Kolan ve Çarpana dokumaların yoğun yapıldığı merkeze bağlı Yeniköy mahallesi, Aksaray mahallesi ve Meşeli köyü, Yukarı Çağlar köyü, Günlü Çayır köylerinde dokuma yapan, yapmış olan 27 birey ve 64 adet Kolan-Çarpana dokuma örneği oluşturmaktır. Anket ve bilgi formlarının analizi sonucunda yörede, kolon ve çarpana dokuma yapan bireylerin eğitim seviyelerinin, oylarının aritmetik ortalaması 596.2 cm, enlerinin 3.27 cm, saçak boylarının 19.56 cm olduğu, geometrik bezemelerde düz çizgi, sembolik bezemelerde çengel, figürlü bezemelerde koçboynuzu motifleri yoğun olarak

kullanıldığı ve yoğun olarak kullanılmış ayrıca kuşak, belbağı, çadır süsü, örken, çanta sapı, perde ağzı gibi çeşitli kullanım yerleri olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Altuntaş, Melek, Ebru(2014), Çarpanalı kolan ve yer tezgâhında kolan dokumaların teknik ve geleneksel özellikleri adlı yüksek lisans tezinde, kolan dokumaların özelliklerini, yer tezgâhında kolan ve çarpanalı kolan dokuma arasındaki farklılığı ortaya çıkartmak, dokuma ürünlerini inceleyerek bulunan örnekleri belgelemek ve tanıtmak amacı doğrultusunda, Ordu ili Kumru beldesinde yer tezgâhında kolan dokuma yapan 24 birey ile bu bireylerin yaptığı 12 adet ürün ve Malatya ili Çamurlu köyü çarpanalı kolan dokuma yapan 19 birey ile bireylerin yapmış olduğu 10 adet ürün evren örneklem grubu olarak belirtilmiştir. Anket ve bilgi formlarının analizi sonucunda Kolan dokumaları genellikle orta yaş üzeri ve okuma-yazma bilmeyen bayanlar tarafından yapıldığı, yere belirli aralıklarla çakılan iki kazık şeklinde tezgâh kullanıldığı, dokumaların genellikle 2,5-4,5m uzunluğunda dokunduğu, çoğunlukla yün ve sentetik iplik kullanıldığı, atkı sıkıştırmak için kılıç kullanıldığı, çizgi-şerit motifini kullanırken, büyük çoğunluğu yine su yolu-yılan motifini kullandığı, göz-kutucuk motifinin az da olsa kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Büber, Selcen (2013), Konya Bozkır İlçesinde Bulunan Kolan Dokumaları ve Bazı Özellikleri adlı yüksek lisans tezinde, Bozkır İlçesi'nde bulunan kolan dokuma örneklerinin kaynak kişilerden alınan bilgiler doğrultusunda malzeme, teknik, motif ve renk özelliklerinin belirlenmesi amacı doğrultusunda, Araştırma kapsamında değerlendirilmeye alınan 32 adet örneklem grubunu oluşturmuştur. Anket ve bilgi formlarının analizi sonucunda yörede, atkı ve çözgü ipliği olarak yün, keçi kılı ve pamuk kullanıldığı, genellikle kahverengi – bej (krem), siyah – krem(beyaz) gibi ikili renk gruplarının tercih edildiği ve "göz kolanı" olarak bilinen dokumanın birkaç farklı desenden oluştuğu sonucuna ulaşmıştır.

A.Şahinoğlu,Teslime (2012), Trabzon İli Düzköy İlçesinde Kolan Dokumacılık adlı yüksek lisans tezinde, Trabzon ili Düzköy ilçesinde unutulmaya yüz tutmuş, günümüze dek kayır altına alınamamış, orijinal el dokuması kolan örneklerini belgelemek genel amacı doğrultusunda, Düzköy ilçe merkezi ve merkeze bağlı altı köyde inceleme yaparak 26 adet el dokusu kolan dokuma örneğini örneklem grubu

olarak belirlemiştir. Anket ve bilgi formlarının analizi sonucunda yörede, kolan dokumacılığının kıyılardan iç kesimlere kaydığını, bu sanatı küçüklükten öğrenmeye başlayan halkın kalmadığını bu sanatı yapan bireylerin genellikle orta yaş ve üstü bireylerin yaptığını, dokumada kullanılan atkı ve çözgünün yün olduğunu, kullanılan renklerin ilçelerde sarı, kırmızı, siyah ve beyaz iken köylere inildikçe renklerde canlanmalar olduğunu, kullanılan motiflerin geometrik, bitkisel, nesnel ve hayvansal bezemeler oluştuğunun sonucuna ulaşmıştır.

3.YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, kaynakların taranması ile yöredeki bilgilere dayanan betimsel bir araştırmadır. Tasarımların oluşturulmasında da deneysel araştırmalar kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Elazığ İli merkezine bağlı Aksaray, Harput ve Yeni köy mahalleleri, Meşeli, Yukarı Çağlar köyleri, Kovancılar, Karakoçan, Palu ilçeleri ve Elazığ İli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi oluşturmaktadır. Evrenden tesadüfi olarak 60 birey ve 23 adet farklı özellikte dar dokuma seçilmiştir. Ayrıca endüstriyel dar dokumaları incelemek ve tasarımları üretmek amacıyla İstanbul'da dar dokuma firmaların web sayfaları incelenmiş Aktaşlar, Bilim ve Etiksan dar dokuma işletmeleri evren olarak seçilmiştir. Bilim ve Aktaşlar dar dokuma firmasında üretim süreci incelemiş ve yeni tasarımlar Aktaşlar firmasında 4 adet Etiksan firmasında ise 2 adet üretilmiştir.

Çizelge 3.1. Örneklem seçilen birey, çarpana ve kolan dokuma dağılımı

Mahalle, Köy ve İlçeler	Birey	Örnek	
		Çarpana	Kolan
Aksaray Mahallesi	11	-	-
Yeni köy Mahallesi	15	-	1
Meşeli Köyü	5	4	-
Yukarı Çağlar Köyü	4	-	3
Kovancılar	15	-	-
Karakoçan	7	-	-
Palu	3	-	-
Harput	-	3	4
Müze		5	3
Toplam	60	12	11

3.3. Veri toplama Teknikleri

Bu araştırmada konu ile ilgili literatür taraması yapılarak araştırmanın amacına uygun olacak şekilde anket ve bilgi formu hazırlanmıştır. Anket, yörede dar dokuma yapan bireylerin özellikleri, araç-gereç, teknik, renk, motif, kompozisyon özellikleri, kullanım alanı ile ilgili özellikleri kapsayan 25 sorudan oluşmaktadır. Anketler örneklem grubunu oluşturan 60 bireye bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Geleneksel dar dokuma ürünlerinin boyut, araç ve gereç, motif, renk ve kompozisyon özelliklerini saptamak için bilgi formu hazırlanmıştır. Her bir ürün için uygulanmış ve ürün fotoğrafları çekilmiştir. Endüstriyel dar dokumalarla ilgili veriler saptamak için Bilim, Etiksan ve Aktaşlar dar dokuma işletmelerinde hammaddeden ürünün üreticiye ulaşıncaya kadar olan süreç incelenmiş ve yaptıkları üretimlerden incelenmek üzere örnekler alınmıştır.

3.4. Veri çözümleme teknikleri

Literatürden elde edilen bilgiler dolaylı dolaysız alıntılar araştırmanın çeşitli yerlerinde kullanılmıştır. Araştırma kapsamında anketten elde edilen veriler değerlendirilip frekansları (f) ve yüzdeleri (%) alınarak alt amaçların paraleli doğrultusunda uygun başlıklar altında tablolar yapılmış ve yorumlanmıştır. Bilim, Evr ve Aktaşlar dar dokuma firmalarda incelenen üretim sürecinin işlem basamakları açıklanarak analizi yapılmıştır. Geleneksel dar dokumalarla ilgili hazırlanan bilgi formlarıyla fotoğraflar birleştirilerek bilgi formlarından oluşan katalog hazırlanmıştır. Aktaşlar firmasından üretilen ürünlerden kartela hazırlanmıştır. Geleneksel dar dokumalarda kullanılan motifler tek tek incelenmiş ve motiflerin çizimleri yapılmış ve çizilen motiflerden yola çıkılarak 15 adet dar dokuma tasarımı yapılmıştır. Yapılan dar dokuma tasarımları Aktaşlar firması ile görüşülerek firmanın kullandığı Mucad programında desen çizimleri aktarılmış ve işletmenin makine sistemine göre desenler yerleştirilerek işletmenin izin verdiği doğrultuda 6 adet yeni tasarım üretilmiştir.

Bu araştırma Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü tez yazım kılavuzu esas alınarak rapor haline getirilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Anketten Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Elazığ İli merkezine bağlı Aksaray, Harput ve Yeni köy mahalleleri, Meşeli köyü, Yukarı Çağlar köyü ve Kovancılar, Palu, Karakoçan 'da geleneksel dar dokuma yapan bireylerin, görüş ve bilgilerini saptamak için 60 bireye anket uygulanmış tablolar halinde sonuçları yorumlanmıştır.

4.1.1. Bireysel özellikler

Örneklem grubundaki bireylerin yaş dağılımı ile ilgili veriler değerlendirilmiş ve sonuçları Çizelge 4.1.' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1. Yaş dağılımı

Yaş Grupları	f	%
48-53	3	5,00
54-59	11	18,33
60-65	21	35,01
66-71	14	23,33
72-77	5	8,33
78-83	4	6,67
90-95	2	3,33
Toplam	60	100.00

N:60

Çizelge 4.1. incelendiğinde, bireylerin en yüksek değer % 35,01 ile 60-75 yaşları arasında olduğu en düşük değer % 3,33'ün 90-95, yaş arasında dağılım gösterdiği görülmektedir. Kolan ve çarpana dokuma yapan bireylerin 48-65 yaş arası orta yaş kabul edilirse % 58,34'ü oluşturmaktadır. Buna göre; Elazığ yöresinde dar dokuma yapan bireylerin orta yaş grubunda olduğunu söylemek mümkündür.

Çağlayan(1991), Çarpana dokumaları ile ilgili yüksek lisans tezinde çarpana ve kolan dokuma yapan bireylerin orta yaş ve üzeri olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalar arasında benzerlikler olduğu görülmektedir.

Dar dokuma yapan bireylerin cinsiyet ile ilgili verilerin değerlendirildiğinde % 100' ünün bayan bireyler olduğu tespit edilmiştir. Elazığ ilinde dar dokumalar bayan bireyler tarafından yapılmaktadır.

Er, Demir (2009), “Manisa İli Gördes İlçesi Kalemoğlu Köyü Kolan Dokumacılığı ve Kullanım Alanları” ile ilgili yapmış oldukları araştırmada kolan dokuma yapan bireylerin bayan bireyler olduklarını belirtmişlerdir.

Dar dokuma yapan bireylerin öğrenim durumları ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları Çizelge 4.2.' de gösterilmiştir.

Çizelge 4.2. Öğrenim durumları

Öğrenim Durumları	f	%
Okur-yazar değil	58	96,67
İlköğretim	1	1,67
Yüksek Öğretim	1	1,66
Toplam	60	100.00

N:60

Çizelge 4.2.' incelendiğinde bireylerin en yüksek değer ile % 96,67' inin okur-yazar olmadığı, en düşük değer ile % 1,66' sının ilköğretim ve yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Buna göre bireylerin eğitim seviyelerinin çok düşük olduğu söylenebilir.

Kosif (2014), ‘Elazığ İli Kolan ve Çarpana dokumaları’ ile ilgili yüksek lisans tezinde bireylerin eğitim seviyelerinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Çalışmalar arasında benzerlik olduğu görülmektedir.

Geleneksel dar dokuma yapan bireylerin kolan ve çarpına dokumaya başlama süreleri ile ilgili verilerin sonuçları değerlendirildiğinde, en yüksek değer %80' inin

10-20 yaşında, en düşük değer %20' sinin 21-30 yaşında mesleğe başladıkları görülmektedir. Buna göre geleneksel dar dokuma yapan bireyler genç yaşta dokumaya başlamıştır.

Şahinoğlu Akpınar (2012), 'Trabzon İli Düzköy ilçesinde Kolan Dokumacılık' ile ilgili yüksek lisans tezinde; bireylerin, dokuma yapmaya küçük yaşlarda başladıklarını tespit etmiştir. Çalışmalar arasında bu yönde benzerlikler olduğu görülmektedir.

Geleneksel dar dokumaların yapılış amacına ilişkin veriler değerlendirilmiş ve sonuçları Çizelge 4.3.' te sunulmuştur.

Çizelge 4.3. Dokuma yapılış amaç dağılımı

Yapılış Amaçları	f	%
Çeyiz için	25	41,67
Geleneği devam ettirmek için	3	5,00
İhtiyaç için	32	53,33
Toplam	60	100,00

N:60

Çizelge 4.3. incelendiğinde en yüksek değer % 53,33 ile ihtiyaç için yapıldığı bunu sırasıyla çeyiz geleneği devam ettirme takip etmektedir.

Geleneksel dar dokuma yapan bireylerin kaç yıldan beri kolan ve çarpına dokumacılığı yaptıklarıyla ilgili veriler değerlendirildiğinde, %60 oranı ile 15-20 yıl, %40 oranı ile 20 ve daha uzun yıllar kolan dokumacılığı yaptıkları görülmektedir.

Şahinoğlu Akpınar (2012), 'Trabzon İli Düzköy ilçesinde Kolan dokumacılık' adlı yüksek lisans tezinde bireylerin 25 yıldır kolan dokumaları yaptıklarını tespit etmiştir. Çalışmalar arasında benzerlik olduğu görülmektedir.

4.1.2. Kullanılan araç ve gereç özellikleri

Geleneksel dar dokumaları yapan bireylerin kolan ve çarpana dokuma yapımında kullanılan gereçlere ilişkin veriler değerlendirilmiş ve sonuçları Çizelge 4.4.'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.4. Kullanılan gereç dağılımı

Gereç Özelliği	f	%
Yün İplik	54	90,00
Kıl İplik	5	8,33
Pamuk İplik	1	1,67
Sim	1	-
Toplam	60	100,00

N:60

Çizelge 4.4.incelendiğinde geleneksel dar dokuma yapan bireylerin en yüksek değer % 60,01 ile yün iplik, en düşük değer %6,66 ile merserize iplik kullandığı görülmektedir. Buna göre geleneksel dar dokumalarda yoğun olarak yün ipliklerin kullanıldığı görülmektedir.

Dalgıç (2002), “Zonguldak İli Ereğli İlçesi Elpek, Kolan ve Yolluk Dokumacılığı üzerine bir araştırma” isimli araştırmasında kolan ve çarpana dokumalarında yün ve kıl iplerinin kullanıldığı tespit etmiştir. Çalışma arasında benzerlikler olduğu görülmektedir.

Geleneksel dar dokumalarda kullanılan iplikleri bireylerin nasıl temin ettikleri ile ilgili veriler değerlendirildiğinde %100ünün ipliği kendisinin hazırladıkları belirtilmiştir.

Aral (2018), “Sarıkeçili Yörüklerinden Ümmü Çelik ve Katibi Kolan Dokumasının Teknik Analizi” ile ilgili Yörükler geçmişte yapmış oldukları dar dokumalarda iplikleri yetiştirdikleri hayvanlarından temin ettikleri, fakat zamanla kolay bulunması nedeniyle iplikleri satın alma yoluyla temin ettiklerini tespit etmiştir.

Çarpanaların yapımında kullanılan hammadde ile ilgili veriler değerlendirildiğinde, %100' ünün eşek derisinden yapıldığı tespit edilmiştir

Geleneksel dar dokumalarında kullanılan ipliklerin boyanması ile ilgili veriler değerlendirildiğinde, %100'ünün iplikleri kendilerinin boyadığı belirtilmiştir.

Geleneksel dar dokumalarda kullanılan ipliklerin boyanmasında hangi bitkilerin kullanıldığı ile ilgili veriler değerlendirildiğinde, %100'ünün yörede run (rubiye) adı verilen bitkinin kullandığı ve run (rubiye) bitkisi ile bordo, rengini elde ettikleri belirtilmiştir.

Kolan dokumalarda kullanılan tezgah tipi ile ilgili veriler değerlendirildiğinde, %100 ünün yer tezgahı kullandıkları görülmektedir.

4.1.3. Teknik özellikler

Geleneksel dar dokumada kullanılan çözgü iplerinin hazırlanması ile ilgili veriler değerlendirildiğinde ve bireylerin çözgüyü hazırladıkları yer ile ilgili cevaplar doğrultusunda % 100'ünün çözgü ipliklerini yer tezgahında hazırladıkları belirtilmiştir.

Atlıhan (2006), “Kondu Tezgâhında Yapılan Dar Dokumalar” isimli araştırmasında, konu(yer) tezgâhında çözgüler çözülür ve çözgüler yerinden çıkarılmadan dokuma işlemi yapılmaktadır. Buna göre araştırmalar arasında benzerlikler görülmektedir.

Geleneksel dar dokuma bireylerin dokuma işlemini yaptıkları mekanlar ile ilgili veriler değerlendirildiğinde, %100'ünün evde yaptıklarını söylemişlerdir.

Geleneksel dar dokuma yapan bireylerin kolan dokumada teknikler değerlendirildiğinde % 100'ünün çözgü yüzü dokuma tekniğini kullanmaktadırlar.

Kosif (2014), “Elazığ ili Kolan ve Çarpna Dokumaların İncelenmesi” ile ilgili araştırmasında kolan dokumalarda çözgü yüzü cicim kullanıldığını tespit etmiştir. Buna göre araştırmalar arasında benzerlikler görülmektedir.

Geleneksel dar dokumalarda çarpanaların sıralama sistemine ilişkin veriler değerlendirilmiş ve sonuçları Çizelge 4.5.'te sunulmuştur.

Çizelge 4.5. Çarpanaların sıralama sistemi dağılımı

Sıralama Sistemleri	f	%
Tekli(ayna) simetriği sistemi	28	46,67
Grup simetriği sistemi	15	25,00
Düz dizgi sistemi	17	28,33
Toplam	60	100,00

N:60

Çizelge 4.5. incelendiğinde en yüksek değer % 46,67 ile tekli(ayna) simetriği sisteminin kullanıldığı bunu sırasıyla düz dizgi sistemi ve grup simetriği sisteminin takip ettiği görülmektedir.

4.1.4. Renk, motif ve kompozisyon özellikleri

Geleneksel dar dokumaların renk, motif ve kompozisyon özelliklerine ilişkin veriler değerlendirilmiş ve sonuçları Çizelge 4.6.' da sunulmuştur.

Çizelge 4.6. Renk, motif ve kompozisyon dağılımı

Özellikler	f	%
Eski çorap ve çarpana örneklerinden	32	53,34
Halı- kilimlerden	9	15,00
Kendim tasarlayarak	19	31,66
Toplam	60	100,00

N:60

Çizelge 4.6. incelendiğinde en yüksek değer % 53,33 ile motif ve renkleri eski çorap ve çarpana örneklerinden, en düşük değer % 15 ile halı- kilimlerden faydalandıkları tespit edilmiştir. Buna göre bireyler genellikle eski kolan ve çarpana örneklerinden veya halı-kilim motiflerinden esinlenerek dokuma yaptıklarını söylenebilir.

Akpınarlı, Ortaç (2007), Ankara Çubuk ilçesinde yapmış oldukları çalışmada çarpana ve kolan dokumada kullanılan desenlerin eski örneklerle bakılarak veya tecrübeli kişilerden yardım alarak yapıldığını tespit etmiştir. Çalışmalar arasında benzerlik bulunmaktadır.

Geleneksel dar dokumaların renk özelliklerine ilişkin veriler değerlendirilmiş ve sonuçları Çizelge 4.7.' de sunulmuştur.

Çizelge 4.7. Renk Dağılımı

Renkler	f	%
Bordo	60	17,12
Lacivert	57	16,23
Kahverengi	60	17,09
Sarı	58	16,52
Turuncu	56	15,95
Siyah	60	17,09
Toplam	351	100,00

N:60

Açıklama: Bireyler birden çok seçenek işaretlediğinden toplam N'den büyüktür.

Çizelge 4.7. incelendiğinde en yüksek değer % 17, 12 ile bordo renginin tercih edildiği bunu sırasıyla kahverengi, siyah, sarı, lacivert ve turuncu renginin takip ettiği görülmektedir.

Cihanoğlu (1997), Trabzon Yöresi Giysileri El İşleri ve Kalıpları adlı çalışmasında kişiye göre farklı renkte ipliklerin seçildiğini, yörede genellikle siyah, bej, kahverengi, krem renklerin kullanıldığını belirtmiştir. Buna göre iki çalışma arasında benzerlik bulunmaktadır.

4.1.5. Kullanım alanları

Geleneksel dar dokumaların kullanım alanlarına ilişkin veriler değerlendirilerek ve sonuçları Çizelge 4.8.'de sunulmuştur.

Çizelge 4.8. Dokumaların Kullanım Alanları Dağılımı

Kullanım Alanları	f	%
Giyside	9	15,00
Bebek sallamada	11	18,33
Taşımacılıkta	21	35,01
Çeyizde	19	31,66
Toplam	60	100,00

N:60

Çizelge 4.8. incelendiğinde en yüksek değer % 35,01 ile taşımacılıkta kullanıldığı bunu sırasıyla çeyiz, bebek sallama ve giysinin takip ettiği görülmektedir.

Aytaç (2010), Kırgızistan'da Çarpana ve Kolan Dokumacılığında Örnekler adlı çalışmasında çarpana ve kolan dokumaları çadırlarda ve giyside kullanıldığı belirtmiştir.

4.2. Bilgi Formları

BİLGİ FORMU 1

Örnek numarası: 1

Envanter No: 70. F3. 4

Ürünün adı: Bel Kuşağı

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Ürünün Müzeye Geliş Tarihi: 17. 07. 1970

Ürünün Müzeye Geliş Biçimi: Süleyman Yurten'den satın alınmıştır. (75TL)

Ürünün Müzedeki Yeri: 19. 1 Depo

İnceleme tarihi: 30. 04. 2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor.

Onarım durum: Onarım görmemiş.

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları: **Eni:** 3,5 cm, **Boy:** 535 cm

Kullanılan Gereçler: **Çözüde:** Yün İplik, **Atkıda:** Yün İplik

Kullanılan teknik

Çözü Geçirme: Grup simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: 4 sıra aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)
5-6-7-8. sıralarda; 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24 numaraları çarpanalar
90° geri çevrilerek, kalan diğer çarpanalar 90° sürekli ileri çevrilerek,

Atkı Atma: Çift Yönlü Atkı Atma

Kullanılan renkler

Çözüde: Lacivert

Atkıda: Bordo, lacivert, turuncu, beyaz

Seçilen konu

BİLGİ FORMU 2

Örnek numarası: 3

Envanter No: 77. F7. 1

Ürünün adı: Kalın Kuşak

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Ürünün Müzeye Geliş Tarihi: 06. 05. 1977

Ürünün Müzeye Geliş Biçimi: Berdan Karagöz'den satın alınmıştır (400 TL).

Ürünün Müzedeki Yeri: Son 8 Depo

İnceleme tarihi: 30.04.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor.

Onarım durum: Onarım görmemiş.

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları: Eni: 12,5 cm, Boyu: 216 cm

Kullanılan Gereçler; Çözüde: Yün İplik, **Atkıda:** Yün İplik

Kullanılan teknik

Çözgü Geçirme: Ayna simetriği, Orta grup simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Atkı Atma: Çift Yönlü Atkı Atma

Kullanılan renkler

Çözüde: Sarı, turuncu, kırmızı, açık yeşil, koyu yeşil, beyaz,

Atkıda: Turuncu

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi, verrev

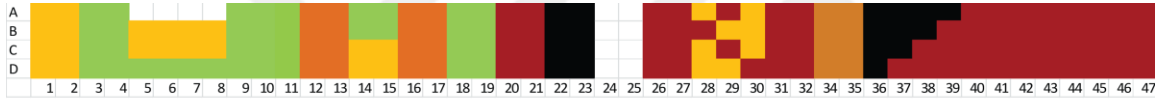
Sembolik Bezeme: Yedi dağın çiçeği

Kompozisyon: İki yüzü aynı görünüm oluşturacak şekilde üretilen dokumada yedi dağın çiçeği, düz çizgi ve baklava motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. 97 adet çarpana kartı kullanılan ve aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri) oluşturulan desen dokuma boyunca devam etmiştir. Dokuma saçak ile bitirilmiştir. Dokuma bel kuşağı (kajik) olarak kullanılmıştır.

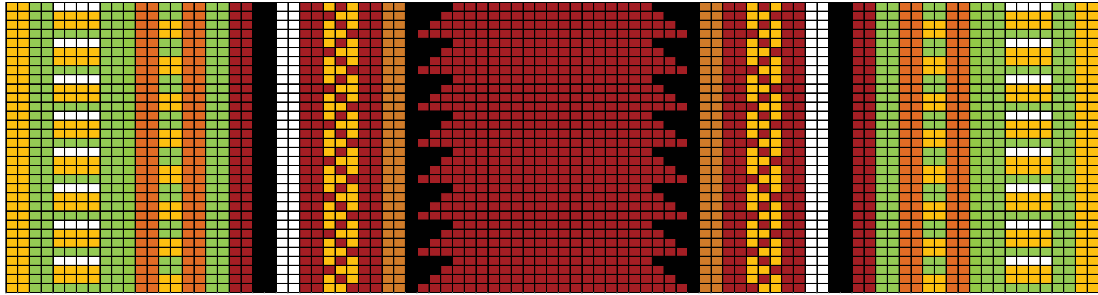
KAYNAK KÜNYESİ

Bulunduğu Yer: Elazığ Arkeoloji Müzesi

Adresi: Nurettin Ardıçoğlu Kültür Merkezi Sürsürü Mh. Atatürk Bulv. Elazığ

Çözüğü geçirm rapor ½

BİLGİ FORMU 3

Örnek numarası: 2

Envanter No: 75. F15. 23

Ürünün adı: Bel kuşak

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Ürünün Müzeye Geliş Tarihi: 07. 05. 1975

Ürünün Müzeye Geliş Biçimi: Veysel Özer'den satın alınmıştır (150 TL).

Ürünün Müzedeki Yeri: 18-3 Depo

İnceleme tarihi: 30 04. 2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor.

Onarım durum: Onarım görmemiş.

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları; Eni: 13,5 cm, **Boy:** 205 cm

Kullanılan Gereçler: Çözüde: Yün İplik, **Atkıda:** Yün İplik

Kullanılan teknik: Çözü yüzlü cicim

Kullanılan renkler

Çözüde: Siyah, beyaz, kırmızı, turuncu, yeşil

Atkıda: Siyah

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi, kare

Sembolik Bezeme: İstanbul yolları, su yolu, çengel, Pıtrak, tarak-el, akrep, haç

Kompozisyon: İki yüzü farklı görünümlere sahip kolan dokumada, kare, düz çizgi, İstanbul yolları, çengel pıtrak, tarak-el, akrep ve haç motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Dokumanın uçları saçak ile bitirilmiştir. Çözü ve Atkıda yün iplik kullanılmıştır. Dokuma bel kuşağı(kajik) olarak kullanılmıştır.

KAYNAK KÜNYESİ

Bulunduğu Yer: Elazığ Arkeoloji Müzesi

Adresi: Nurettin Ardıçoğlu Kültür Merkezi Sürsürü Mh. Atatürk Bulv. Elazığ

[illegible]

Çözgü raporu¼

BİLGİ FORMU 4

Örnek numarası: 4

Envanter No: 73. F18. 40

Ürünün adı: Altın Kemer

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Ürünün Müzeye Geliş Tarihi: 06. 05. 1977

Ürünün Müzeye Geliş Biçimi: Süleyman Yurten'den satın alınmıştır (150 TL).

Ürünün Müzedeki Yeri: 19 – 1 Depo

İnceleme tarihi: 30. 04. 2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor.

Onarım durum: Onarım görmemiş.

Yöredeki adı: Kemer

Ürünün boyutları: **Eni:** 9 cm, **Boy:** 235 cm

Kullanılan Gereçler: **Çözüde:** Yün İplik, **Atkıda:** Yün İplik

Kullanılan teknik

Çözü Geçirme: Ayna Simetriği, Orta Grup Simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Atkı Atma: Çift Yönlü Atkı Atma

Kullanılan renkler

Çözüde: Kırmızı

Atkıda: Kırmızı

Seçilen konu

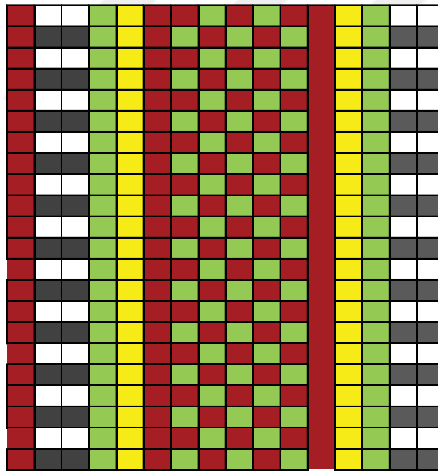
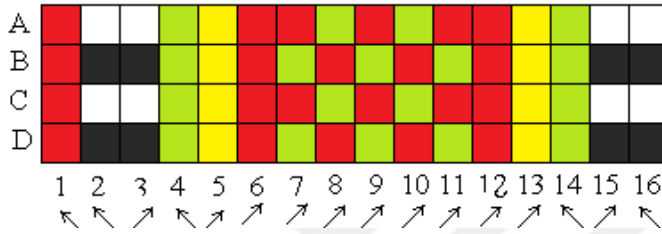
Geometrik Bezeme: Düz çizgi, kesikli çizgi, verrev çizgi, kare

Kompozisyon: İki yüzü aynı olan dokumada düz çizgi, kesikli çizgi, verev çizgi ve kare motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Çarpana dokumanı iki kenarında da düz dizgi sistemi kullanılmıştır. Kemerin bir ucu üçgen formuna getirilerek devam etmiştir. Diğer ucunda ise deri kullanılmış ve kemer malzemeleri kullanılmıştır. Üçgen formuna getirilen uç kısımda 6 adet baklava deseni yer almaktadır.

KAYNAK KÜNYESİ

Bulunduğu Yer: Elazığ Arkeoloji Müzesi

Adresi: Nurettin Ardıçoğlu Kültür Merkezi Sürsürü Mh. Atatürk Bulv. Elazığ

BİLGİ FORMU 5

Örnek numarası: 5

Envanter No: 70.F43.16

Ürünün adı: Belbağı İplik

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Ürünün Müzeye Geliş Tarihi: 04.08.1970

Ürünün Müzeye Geliş Biçimi: Suat Oral'dan satın alınmıştır (10TL).

Ürünün Müzedeki Yeri: 19-1 Depo

İnceleme tarihi: 30.04.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor.

Onarım durum: Onarım görmemiş.

Yöredeki adı: Belbağı İplik

Ürünün boyutları: **Eni:** 3 cm, **Boy:** 192 cm

Kullanılan Gereçler

Çözüde: Pamuk İplik

Atkıda: Pamuk İplik

Kullanılan teknik: Çözü yüzlü cicim dokuma

Kullanılan renkler

Çözüde: Sarı, kırmızı, beyaz

Atkıda: Sarı

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi, paralel çizgi

Kompozisyon: İki yüzü aynı görünüme sahip kolan dokumada, düz çizgi ve paralel çizgi kullanılmıştır. Düz çizgilerle oluşturulmuş sınırlar içerisinde, ön ve arka

yüzünde bir sıra kırmızı bir sıra sarı renkten oluşan paralel çizgilerin, kolan dokuma boyunca devam ettiği görülmektedir. Perde kuşak olarak üretilmiştir.

KAYNAK KÜNYESİ

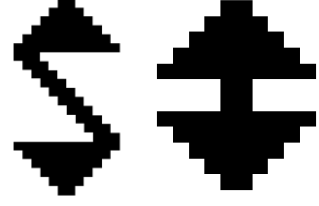
Bulunduğu Yer: Elazığ Arkeoloji Müzesi

Adresi: Nurettin Ardıçoğlu Kültür Merkezi Sürsürü Mh. Atatürk Bulv. Elazığ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23		

Çözü raporu½

BİLGİ FORMU 6

Örnek numarası: 6

Envanter No: 79. F9. 81

Ürünün adı: Kuşak

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Ürünün Müzeye Geliş Tarihi: 07. 02. 1977

Ürünün Müzeye Geliş Biçimi: Süleyman Yurten'den satın alınmıştır (750 TL)

Ürünün Müzedeki Yeri: 19.1 Depo

İnceleme tarihi: 30. 04. 2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor.

Onarım durum: Onarım görmemiş.

Yöredeki adı: Gojik

Ürünün boyutları

Eni: 3,5 cm, **Boy:** 535 cm

Kullanılan Gereçler

Çözüde: Yün İplik

Atkıda: Yün İplik, simli pamuk iplik

Kullanılan teknik

Çözü Geçirme: Ayna simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri),

Atkı Atma: Çift Yönlü Atkı Atma

Kullanılan renkler

Çözüde: Kırmızı, siyah, simli sarı

Atkıda: Siyah

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi, kesikli çizgi

Sembolik Bezeme: Suyolu, çengel

BİLGİ FORMU 7

Örnek numarası: 7

Envanter No: 77.F3.24

Ürünün adı: Kuşak

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Ürünün Müzeye Geliş Tarihi: 07.02.1977

Ürünün Müzeye Geliş Biçimi: Süleyman Yurten'den satın alınmıştır. (350TL)

Ürünün Müzedeki Yeri: Galeri T.V. 39

İnceleme tarihi: 30.04.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor.

Onarım durum: Onarım görmemiş.

Yöredeki adı: Kejik

Ürünün boyutları

Eni: 3,7 cm, **Boy:** 600 cm

Kullanılan Gereçler

Çözüde: Yün İplik

Atkıda: Yün İplik

Kullanılan teknik

Çözü Geçirme: Grup Simetriği, Ayna Simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: 4 sırada aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)
4 sırada 13, 15, 15 numaralı çarpanalar 90° geri çevrilerek

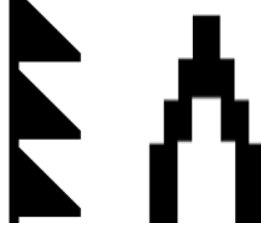
Atkı Atma: Çift Yönlü Atkı Atma

Kullanılan renkler

Çözüde: Sarı, kırmızı, siyah

Atkıda: Siyah

BİLGİ FORMU 8

Örnek numarası: 8

Envanter No: 77.F3.25

Ürünün adı: Kuşak

Bulunduğu yer: Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Ürünün Müzeye Geliş Tarihi: 07.02.1977

Ürünün Müzeye Geliş Biçimi: Süleyman Yurten'den satın alınmıştır. (350TL)

Ürünün Müzedeki Yeri: Galeri T.V. 39

İnceleme tarihi: 30.04.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor.

Onarım durum: Onarım görmemiş.

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları

Eni: 3,5 cm, **Boy:** 388 cm

Kullanılan Gereçler

Çözüde: Yün İplik

Atkıda: Yün İplik

Kullanılan teknik

Çözgü Geçirme: Ayna Simetriği, Orta Grup Simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Atkı Atma: Çift Yönlü Atkı Atma

Kullanılan renkler

Çözüde: Siyah, kırmızı, beyaz

Atkıda: Siyah

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi

Sembolik Bezeme: Yedi dağın çiçeği

BİLGİ FORMU 9

Örnek numarası: 9

Ürünün adı: Duvar süsü

İnceleme tarihi: 03.11.2017

Ürünün yapılış tarihi: 1974

Ürünün cinsi: Çarpana Dokuma

Bulunduğu yer: Harput Elazığ

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: Navmal

Ürünün boyutları

Eni: 2. 7 cm, **Boy:** 341cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik

Atkıda: Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Lacivert, bordo, beyaz

Atkıda: Lacivert

Kullanılan teknik

Çözü Geçirme: Orta Grup Simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Atkı Atma: Çift yönlü atkı atm

Seçilen konu

Geometrik Bezem: Üçgen

Sembolik Bezeme: Yedi dağın çiçeği

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü aynı özellikte olan dokumanın orta kısmına yedi dağın çiçeği motifi boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı- soyadı: Şamil Yılmaz

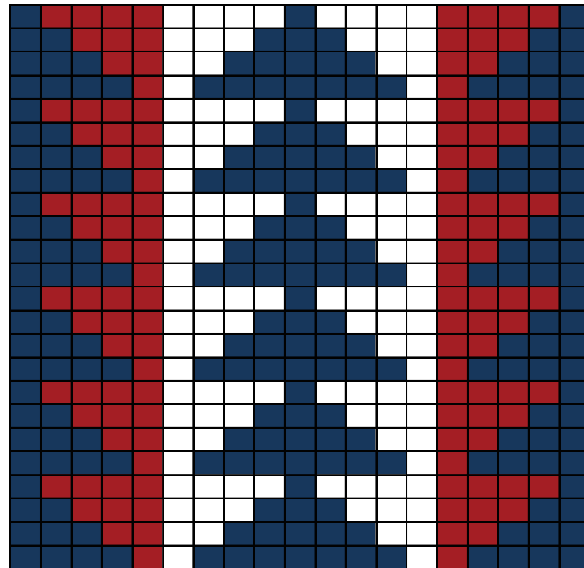
Doğum yeri- yılı: Elazığ-1960

Mesleği: Esnaf

Eğitim durumu: Lise Mezunu

Adres: Ahi Antika Harput

A																			
B																			
C																			
D																			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	↖	↖	↖	↖	↗	↗	↗	↗	↗	↖	↖	↖	↗	↖	↗	↗	↗	↖	

BİLGİ FORMU 10

Örnek numarası: 11

Ürünün adı: Çarpana Dokuma

İnceleme tarihi: 03.11.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor

Bulunduğu yer: Elazığ

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları

Eni: 1. 7 cm

Boy: 109 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik

Atkıda: Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Kırmızı, beyaz, mavi, siyah

Atkıda: Kahverengi

Kullanılan teknik

Çözgü Geçirme: Orta grup simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Atkı Atma: Çift yönlü atkı atma

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi, kesikli çizgi

Kompozisyon özellikleri: Dokumanın orta kısmında simetrik olarak düz çizgi ve kesikli çizgi motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan saçaklarda örgü tekniği uygulanmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı- soyadı: Şamil Yılmaz

Doğum yeri- yılı: Elazığ-1960

Mesleği: Esnaf

Eğitim durumu: Lise Mezunu

Adresi: Ahi Antika Harput

A						
B						
C						
D						
	1	2	3	4	5	6

↑ ↑ ↑ ↑ ↑ ↑

BİLGİ FORMU 11

Örnek numarası: 11

Ürünün adı: Bebek kundağı

İnceleme tarihi: 03.11.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor

Bulunduğu yer: Harput Elazığ

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: Turik

Ürünün boyutları: Eni: 4 cm, Boyu: 450 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: siyah, krem, bordo

Atkıda: siyah

Kullanılan teknik: Çözü yüzlü cicim dokuma

Seçilen konu

Geometrik bezeme: kare, düz çizgi, dikdörtgen

Sembolik Bezeme: İstanbul yolları

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü farklı özelliğe sahip kolan dokumada, kare, düz çizgi, dikdörtgen ve İstanbul yolları motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Turik olarak kullanılmaktadır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

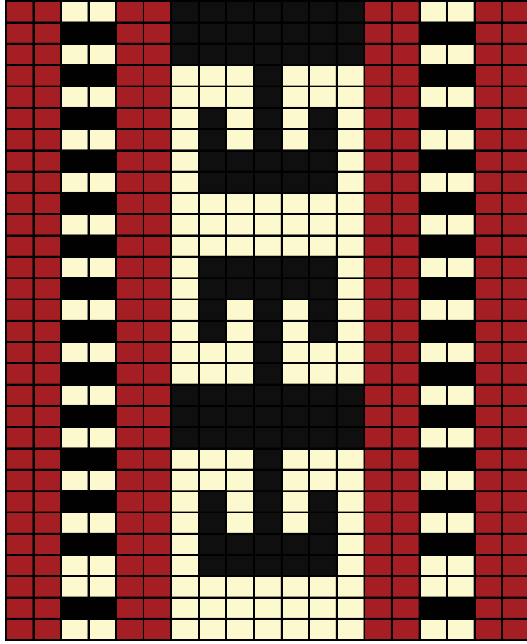
Adı- soyadı: Şamil Yılmaz

Doğum yeri- yılı: Elazığ-1960

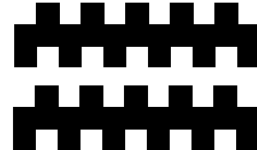
Mesleği: Esnaf

Eğitim durumu: Lise Mezunu

Adresi: Ahi Antika Harput

BİLGİ FORMU 12

Örnek numarası: 12

Ürünün adı: Çadır süsü

İnceleme tarihi: 03.11.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor

Bulunduğu yer: Harput Elazığ

Onarım durumu: Onarım görmüştür.

Yöredeki adı: Navmal

Ürünün boyutları: Eni: 4 cm, Boyu: 450 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: turuncu, bordo, yeşil, **Atkıda:** Kahverengi

Kullanılan teknik: Çözü yüzlü cicim dokuma

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Paralel çizgi

Sembolik Bezeme: Tarak, el, yaba, parmak

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü aynı özelliğe sahip dokumada tarak-el ve paralel çizgilerden oluşan yaba motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı- soyadı: Şamil Yılmaz

Doğum yeri- yılı: Elazığ-1960

Mesleği: Esnaf

Eğitim durumu: Lise Mezunu

Adresi: Ahi Antika Harput

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

Çözümleri raporu

BİLGİ FORMU 13

Örnek numarası: 13

Ürünün adı: Bel Kuşağı

İnceleme tarihi: 04.11.2017

Ürünün yapılış tarihi: 1967

Bulunduğu yer: Elazığ Meşeli Köyü

Onarım durumu: Onarım görmüştür.

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları

Eni: 2.6cm, **Boy:** 123 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik , **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Lacivert, bordo, beyaz, kırmızı

Atkıda: Lacivert

Kullanılan teknik

Çözgü Geçirme: Grup Simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: 4 sıra aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

5-6-7-8. sıralarda; 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24 numaraları çarpanalar 90° geri çevrilerek, kalan diğer çarpanalar 90° sürekli ileri çevrilerek,

Atkı Atma: Çit Yönlü Atkı Atma

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi

Sembolik Bezeme: Eli belinde(Hidroz), çengel

Figürlü Bezeme: Koçboynuzu

Kompozisyon özellikleri: 2,6 cm enindeki dokumanın orta kısmında eli belinde (Hidrozo), çengel, koçboynuzu motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

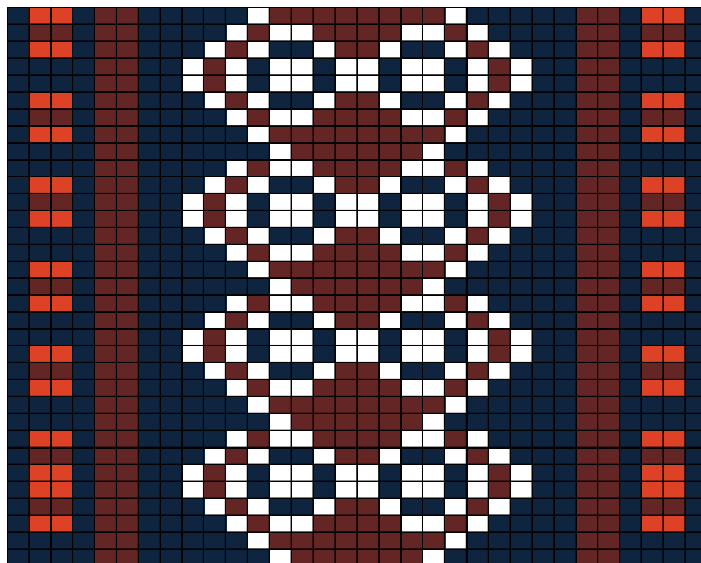
Adı- soyadı: Yeter Çaldak

Doğum yeri- yılı: Elazığ- 1945

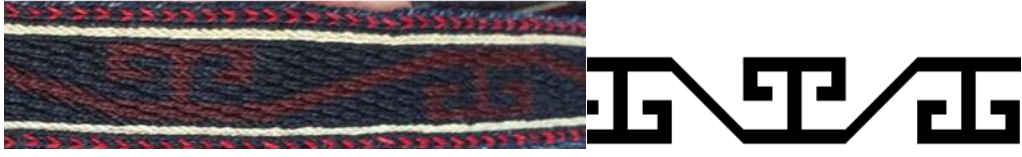
Mesleği: Ev hanımı

Eğitim durumu: Okur-yazar değil

Adresi: Meşeli Köyü

[illegible]

BiLGİ FORMU 14

Örnek numarası: 14

Ürünün adı: Bel Kuşağı

İnceleme tarihi: 04.11.2017

Ürünün yapılış tarihi: 1987

Bulunduğu yer: Elazığ Meşeli Köyü

Onarım durumu: Onarım görmüştür.

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları

Eni: 1,9 cm, **Boy:** 800 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Lacivert, beyaz, kırmızı, bordo

Atkıda: Lacivert

Kullanılan teknik

Çözgü Geçirme: Ayna Simetriği Sistemi

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Atkı Atma: Çit Yönlü Atkı Atm

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi

Sembolik Bezem: Suyolu, İstanbul yolları, çengel, çalgeçir kutucuk, sandık

Figürlü Bezem: Koçboynuzu

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü aynı özellikte olan 1,9 cm enindeki dokumanın orta kısmında kutucuk, sandık, koçboynuzu, çal geçir kutucuk ve istanbul yolları motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Çözgü ve atkıda yün iplik kullanılmıştır. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

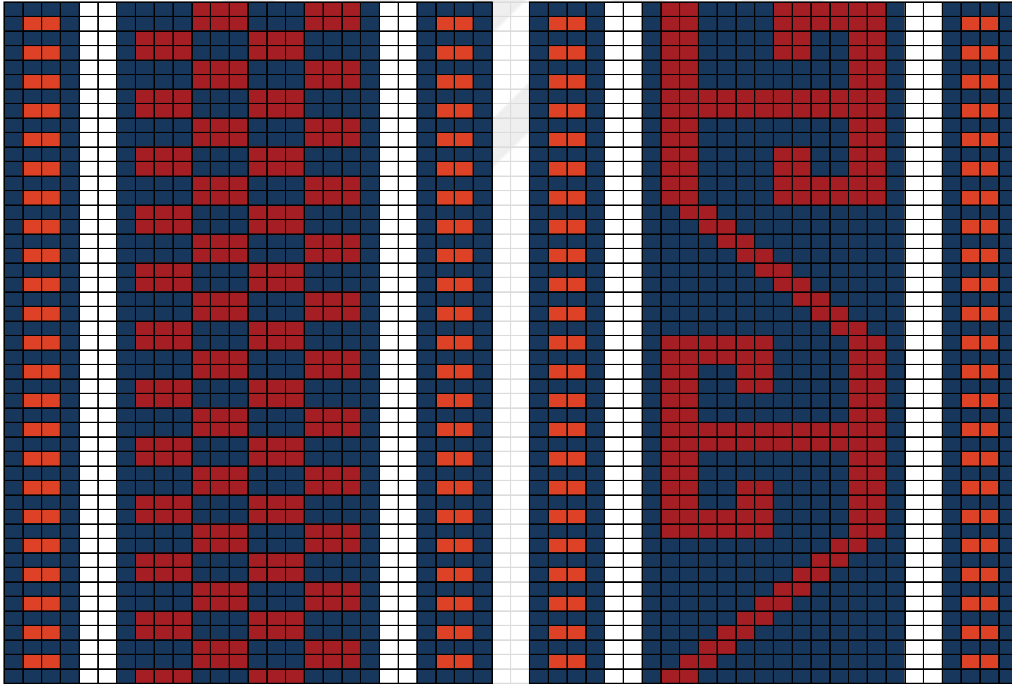
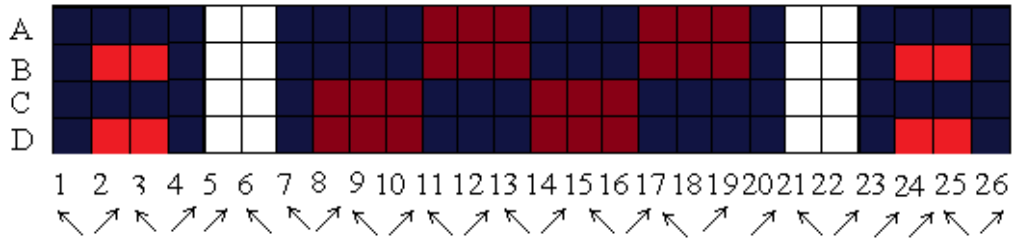
Adı- soyadı: Yeter Çaldak

Doğum yeri- yaşı: Elazığ- 1945

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim durumu: Okur-yazar değil

Adresi: Meşeli Köyü

BİLGİ FORMU 15

Örnek numarası: 15

Ürünün adı: Bilinmiyor

İnceleme tarihi: 03.11.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor

Bulunduğu yer: Harput Elazığ

Onarım durumu: Onarım görmüştür.

Yöredeki adı: Çanta Sapı

Ürünün boyutları

Eni: 4 cm, **Boy:** 300 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Kıl iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Sarı, kırmızı

Atkıda: Kahverengi

Kullanılan teknik: Çözü yüzlü cicim

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Kesikli çizgi, düz çizgi

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü aynı özellikte olanın dokumanın orta kısmında kesikli çizgi ve düz çizgi motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı- soyadı: Şamil Yılmaz

Doğum yeri- yılı: Elazığ-1960

Mesleği: Esnaf

Eğitim durumu: Lise Mezunu

Adresi: Ahi Antika Harput

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	

Çözümleri raporu

BiLGİ FORMU 16

Örnek numarası: 16

Ürünün adı: Bel Kuşağı

İnceleme tarihi: 03.11.2017

Ürünün yapılış tarihi: Bilinmiyor

Bulunduğu yer: Harput Elazığ

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları

Eni: 2. 8 cm, **Boy:** 340 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Siyah, beyaz, yeşil, sarı, mavi, bordo

Atkıda: Siyah

Kullanılan teknik

Çözgü Geçirme: Grup Simetriği

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Atkı Atma: Çit yönlü atkı atma

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi

Sembolik Bezem: Yılan kemiği, (yılan kemiğinin tersi) kıvrım

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü aynı özellikte dokumanın orta kısmında yılan kemiği ve kıvrım motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır. Çözü ve atkıda yün iplik kullanılmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı- soyadı: Şamil Yılmaz

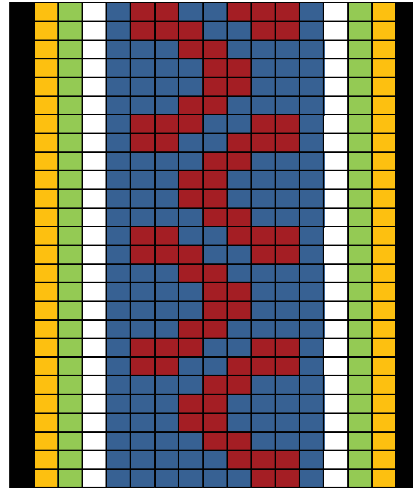
Doğum yeri- yaşı: Elazığ-1960

Mesleği: Esnaf

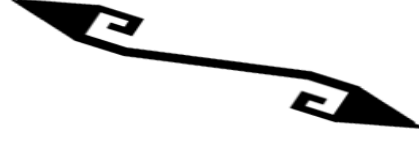
Eğitim durumu: Lise Mezunu

Adresi: Ahi Antika Harput

A																	
B																	
C																	
D																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
	↖	↖	↖	↗	↗	↖	↗	↗	↗	↗	↖	↗	↗	↖	↗	↖	↗

BİLGİ FORMU 17

Örnek numarası: 17

Ürünün adı: Bel Kuşağı

İnceleme tarihi: 09.07.2016

Ürünün yapılış tarihi: 1967

Bulunduğu yer: Elazığ Meşeli Köyü

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları

Eni: 2.5cm, **Boy:** 120 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Kahverengi, lacivert, bordo,

Atkıda: lacivert

Kullanılan Teknik

Çözgü Geçirme: Ayna Simetriği Sistemi

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Seçilen konu

Geometrik bezeme: Düz çizgi

Sembolik Bezeme: Çengel, İstanbul yolları, su yolu

Figürlü Bezeme: Koçboynuzu

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü aynı özellikte olan dokumanın orta kısmında koçboynuzu, çengel ve İstanbul yolları motifleri boyuna kompozisyon düzeninde

yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır. Çözü ve atkıda yün iplik kullanılmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

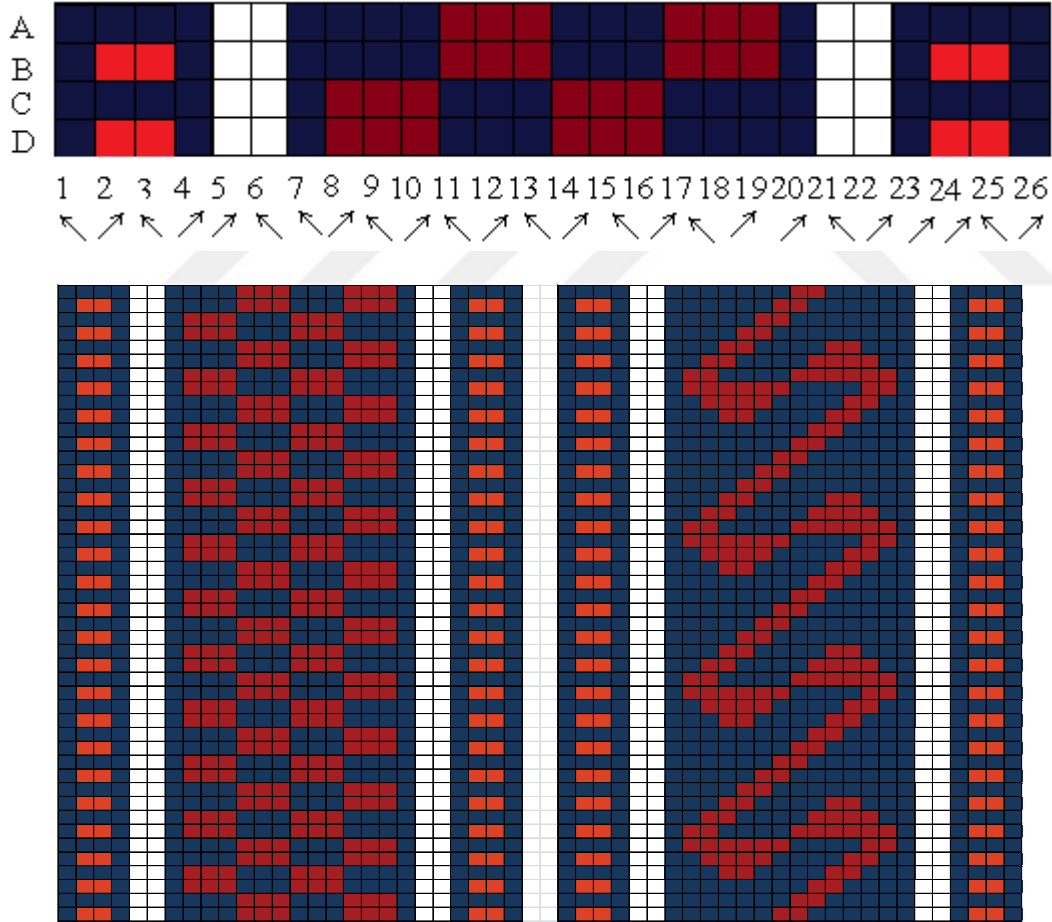
Adı- soyadı: Yeter Çaldak

Doğum yeri- yılı: Elazığ- 50

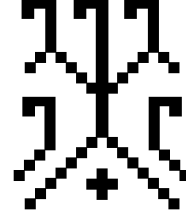
Mesleği: Ev hanımı

Eğitim durumu: Okur-yazar değil

Adresi: Meşeli Köyü

BİLGİ FORMU 18

Örnek numarası: 18

Ürünün adı: Cacım

İnceleme tarihi: 20.09.2018

Ürünün yapılış tarihi: 1950

Bulunduğu yer: Elazığ Yukarı Çağlar Köyü

Onarım durumu: Onarım görmüş

Ürünün boyutları

Eni: 8,5 cm, **Boy:** 570 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Kahverengi, kırmızı, beyaz

Atkıda: Sarı

Kullanılan teknik: Çözü yüzlü dokuma

Seçilen konu

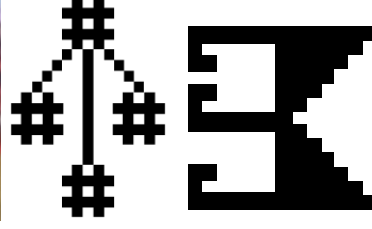
Geometrik bezeme: Üçgen, düz çizgi

Sembolik Bezeme: Çengel, tarak, ana eli, anahtar

Figürlü Bezeme: İnsan, tavuk, asker, koçboynuzu

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü farklı özellikte olan dokumanın orta kısmında çengel, tarak, ana eli, anahtar, yüze, insan, tavuk, asker ve koçboynuzu motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır. Çözü ve atkıda yün iplik kullanılmıştır. Dokuma perde ağzı olarak kullanılmaktadır.

BİLGİ FORMU 19

Örnek numarası: 19

Ürünün adı: Cacım

İnceleme tarihi: 01.11.2016

Ürünün yapılış tarihi: 1967

Bulunduğu yer: Elazığ Meşeli Köyü

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: Cacım

Ürünün boyutları

Eni: 10 cm, **Boy:** 622 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Kırmızı, siyah, beyaz, kahverengi

Atkıda: Sarı

Kullanılan teknik: Çözü yüzü dokuma

Seçilen konu

Geometrik bezeme: Üçgen

Sembolik Bezeme: Suyolu, göz, çengel, im, muska, içi kıvrım, dikenli kıvrım

Figürlü Bezeme: Parmaklı kaş, akrep, kurtağzı, tavuk

Bitki bezemeli: Hayat ağacı

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü farklı özellikte olan dokumanın orta kısmında su yolu, göz, çengel, im, muska, içi kıvrım, dikenli kıvrım, parmaklı kaş, akrep, kurtağzı, tavuk, hayat ağacı, üçgen motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği

BİLGİ FORMU 20

Örnek numarası: 20

Ürünün adı: Cacım

İnceleme tarihi: 01.11.2016

Ürünün yapılış tarihi: 1967

Bulunduğu yer: Elazığ Meşeli Köyü

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: Cacım

Ürünün boyutları

Eni: 10cm, **Boy:** 578m

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Kırmızı, siyah, beyaz, kahverengi

Atkıda: Sarı

Kullanılan teknik: Çözü yüzlü dokuma

Seçilen konu

Geometrik bezeme: Düz çizgi, paralel çizgi

Kompozisyon özellikleri: İki yüzü aynı özellikte olan dokumanın orta kısmında düz çizgi ve paralel çizgi motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır. Çözü ve atkıda yün iplik kullanılmıştır. Dokuma perde ağzı olarak üretilmiştir ve perdenin ağzına ikiye katlanarak dikilmiştir.

BiLGİ FORMU 21

Örnek numarası: 21

Ürünün adı: At süsü

İnceleme tarihi: 09. 07. 2016

Ürünün yapılış tarihi: 1974

Bulunduğu yer: Harput

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: At süsü

Ürünün boyutları: **Eni:** 4 cm, **Boy:** 450 c m

Kullanılan gereçler: **Çözüde:** Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Yeşil, siyah, bordo, gri, turuncu

Atkıda: Krem rengi

Kullanılan teknik: Çözgü yüzlü cicim dokuma

Seçilen konu

Geometrik bezeme: Üçgen

Kompozisyon: İki yüzü aynı özellikte olan dokumada üçgen motifi boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır. Dokuma yıpranmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı- soyadı: Şamil Yılmaz

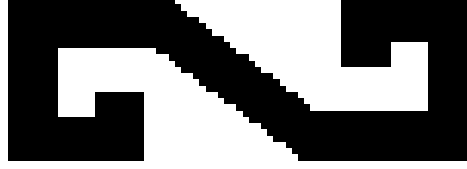
Doğum yeri- yılı: Elazığ-1960

Mesleği: Esnaf

Eğitim durumu: Lise Mezunu

Adresi: Ahi Antika Harput

BİLGİ FORMU 22

Örnek numarası: 22

Ürünün adı: Bel Kuşağı

İnceleme tarihi: 01. 11. 2016

Ürünün yapılış tarihi: 1967

Bulunduğu yer: Elazığ Meşeli Köyü

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: Kajik

Ürünün boyutları

Eni: 2.5cm, **Boy:** 120m

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Kahverengi, Lacivert, Bordo, Beyaz

Atkıda: Lacivert

Kullanılan teknik

Çözgü Geçirme: Ayna Simetriği Sistemi

Çarpanaları Döndürme Sistemi: Aynı yöne 90° çevrilerek (hep ileri)

Atkı Atma: Çift yönlü atkı atma

Seçilen konu

Geometrik Bezeme: Düz çizgi

Sembolik Bezeme: Suyolu, İstanbul yolları, çengel, çalgeçir kutucuk, sandık

Kompozisyon: İki yüzü aynı özellikte olan dokumanın orta kısmında su yolu, İstanbul yolları, çengel, çal geçir kutucuk, sandık ve düz çizgi motifleri boyuna kompozisyon düzeninde yerleştirilmiştir. Uç kısımlarında bırakılan uzun saçaklarda örgü tekniği kullanılmıştır. Çözgü ve atkıda yün iplik kullanılmıştır.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

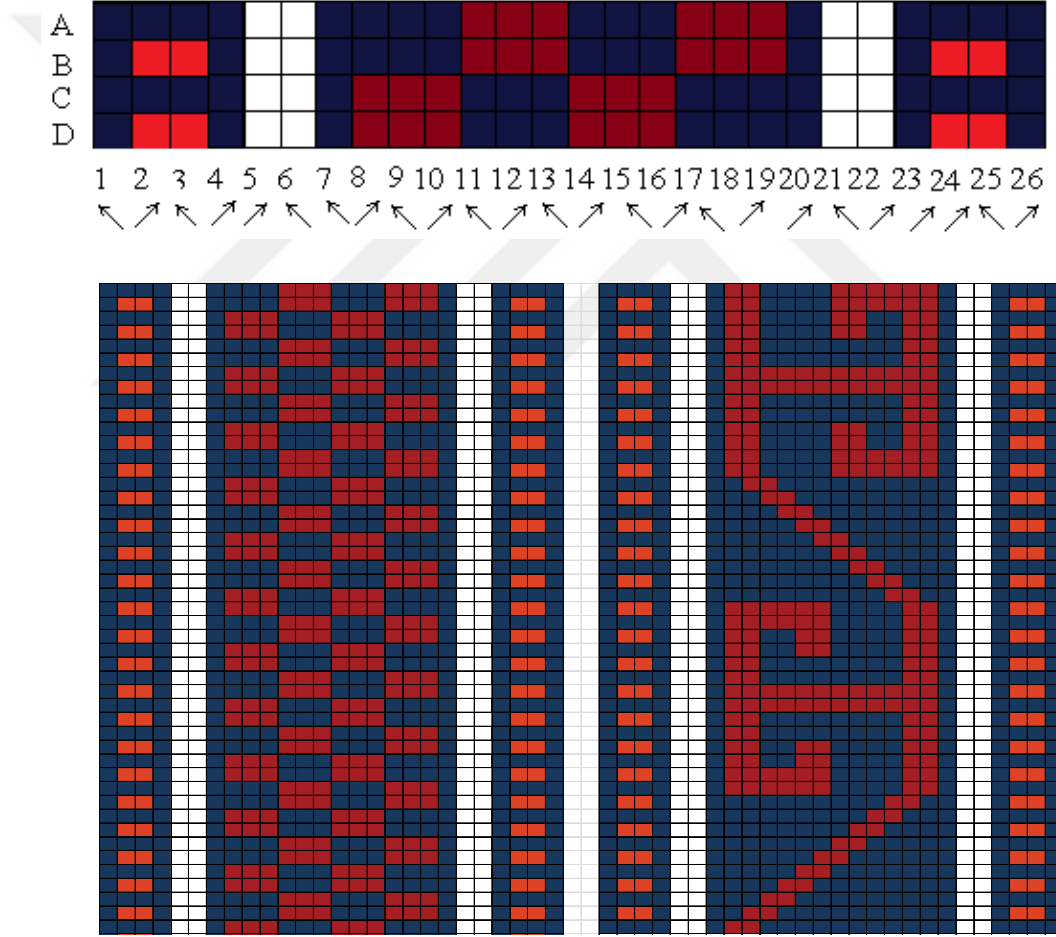
Adı- soyadı: Yeter Çaldak

Doğum yeri- yılı: Elazığ- 1945

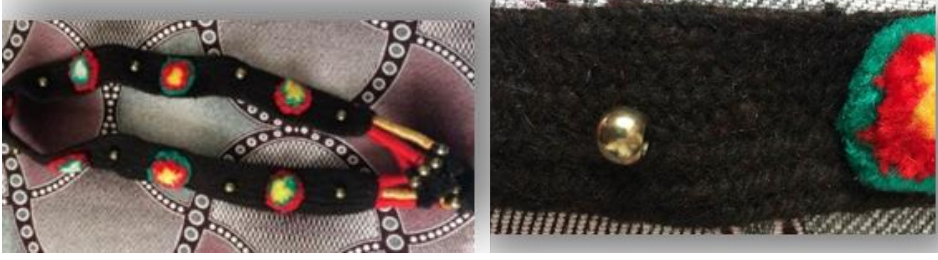
Mesleği: Ev hanımı

Eğitim durumu: Okur-yazar değil

Adresi: Meşeli Köyü

BİLGİ FORMU 23

Örnek numarası: 31

Ürünün adı: At süsü

İnceleme tarihi: 09. 07. 2016

Ürünün yapılış tarihi: 1990

Bulunduğu yer: Elazığ Yeni Köy

Onarım durumu: Onarım görmüş

Yöredeki adı: At süsü

Ürünün boyutları

Eni: 2cm, **Boy:** 100 cm

Kullanılan gereçler

Çözüde: Yün iplik, **Atkıda:** Yün iplik

Kullanılan renkler

Çözüde: Kahverengi

Atkıda: Kahverengi

Kullanılan teknik: Çözü yüzlü dokuma

Kompozisyon: İki yüzü aynı özellikte olan dokuma desen kullanılmadan düz olarak dokunmuştur. Dokumanın yüzeyine belirli aralıklar ile yedi adet madalyon yerleştirilmiştir. Dokumanın iki ucunda örgü saçaklar mevcuttur.

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı- soyadı: Emine Biçer

Doğum yeri- yılı: Elazığ- 1952

Mesleği: Ev hanımı

Eğitim durumu: Okur-yazar değil

Adresi: Yeni Köy Mahallesi

4.3. Bilgi Formlarının Değerlendirilmesi

Bu bölümde örneklem olarak seçilen 23 adet dar dokuma örneklerinden oluşan bilgi formları değerlendirilmiştir.

Bilgi formlarındaki kolan ve çarpana dokumaların boyutları ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları çizelge 4. 9.'da sunulmuştur.

Çizelge 4.9. Çarpana ve kolan dokumaların boyut dağılımı

BİLGİ FORMU	ÇARPANA		KOLAN	
NO	EN(cm)	BOY(cm)	EN(cm)	BOY(cm)
1	3,5	535	-	-
2	-	-	13,5	205
3	-	-	12,5	216
4	-	-	9	235
5	-	-	3	192
6	3,5	535	-	-
7	3,7	600	-	-
8	3,5	388	-	-
9	2,7	341	-	-
10	-	-	4	450
11	1,7	109	-	-
12	-	-	4	450
13	-	-	4	450
14	2,6	123	-	-
15	1,9	800	-	-
16	-	-	4	300
17	2,8	340	-	-
18	2,5	120	-	-
19	-	-	8,5	570
20	-	-	10	622
21	-	-	10	578
22	-	-	4	450
23	2,5	120	-	-
TOPLAM	2,80	364,63	7,20	393,16

Çizelge 4. 3. 1' de görüldüğü gibi çarpana dokumaların boyu 120 cm ile 800 cm arasında değişmekte olup Aritmetik Ortalaması 364,63 cm, en ölçüleri 1, 7 cm ile 3,7 cm arasında değişmekte olup Aritmetik Ortalaması 2,80 cm, kolan dokumaların ise boy ölçüleri 192 cm ile 578cm arasında değişmekte olup Aritmetik Ortalaması 393,16 cm, en ölçüleri 4cm ile 13,5 değişmekte olup Aritmetik Ortalaması 2,80 cm olduğu tespit edilmiştir. Buna göre geleneksel dar dokumalar kullanım alanına göre farklı ölçülerde yapılmış olduğunu söyleyebiliriz.

Bilgi formlarındaki kolan ve çarpana dokumalarda kullanılan iplikler ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları Çizelge 4. 10.' da sunulmuştur.

Çizelge 4.10. Çarpana ve kolan dokumaların iplik dağılımı

KULLANILAN GEREÇLER	Çözü		Atkı	
	F	%	F	%
Yün iplik	23	95,84	22	88
Pamuk	1	4,16	1	4
Simli pamuk iplik	-	-	1	4
Kıl iplik	-	-	1	4
TOPLAM	24	100	25	100

Çizelge 4. 3. 2'de görüldüğü gibi dar dokuma yapımında kullanılan gereçler atkı ve çözgü tek tek değerlendirilmiş ve çözgüde en yüksek % 95,84 ile yün, en düşük % 4,16 ile pamuk ipliği; atkı da ise en yüksek % 88 yün ipliğinin, en düşük % 4 ile pamuk, simli pamuk ve kıl ipliğinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna göre yörede atkıda ve çözgüde genellikle yün ipliği kullandığını söylemek mümkündür.

Bilgi formlarındaki kolan ve çarpana dokumalarının renkleri ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları çizelge 4. 11.'de sunulmuştur.

Çizelge 4.11. Geleneksel dar dokuma çözgü ipliği renk dağılımı

BİLGİ FORMU	Lacivert	Sarı	Siyah	Beyaz	Kırmızı	Turuncu	Mavi	Kahverengi	Krem	Bordo	Simli sarı	Yeşil	Gri
1	X			X		X				X			
2		X		X	X	X						X	
3			X	X	X	X						X	
4					X								
5		X		X	X								
6			X		X						X		
7		X	X		X								
8			X	X	X								
9	X			X						X			
10			X	X	X		X						
11			X						X	X			
12						X				X		X	
13	X			X	X					X			
14	X			X	X					X			
15		X			X								
16		X	X	X			X					X	
17	X							X		X			
18				X	X			X					
19				X	X			X					
20			X	X	X			X					
21			X							X		X	X
22	X			X				X		X			
23								X					
Toplam	6	5	9	14	14	4	2	6	1	8	1	4	1

Çizelge 4.11’de görüldüğü gibi dar dokuma çözgü ipliğinde kullanılan renk en yüksek % 39.13 ile beyaz ve kırmızı, bunu sırasıyla yeşil, mavi, simli sarı ve krem rengidir. Dar dokuma da kullanılan atkı ipliğinde en yüksek %26. 8 ile siyah, bunu sırasıyla mavi, krem rengi, kırmızı ve beyaz renkler takip etmektedir. Buna göre dar dokuma yörede genellikle çözgüde kırmızı, siyah, beyaz renginin yoğun olarak tercih edildiğini söylemek mümkündür.

Akpınarlı, Ortaç (2007), “Ankara İli Çubuk İlçesinde Çarpına Dokumaları” isimli araştırmada; bordo, beyaz, siyah ve turuncu renklerin genellikle tercih edildiği, ilave olarak hardal, yeşil, kırmızı, kahverengi ve lacivertin renklerinin uyum sağlayıcı olarak kullandığını tespit etmiştir.

Çizelge 4.12. Geleneksel dar dokuma atkı ipliği renk dağılımı

BİLGİ FORMU	Lacivert	Sarı	Siyah	Kırmızı	Turuncu	Kahverengi
1					X	
2			X			
3			X			
4				X		
5		X				
6			X			
7			X			
8			X			
9	X					
10						X
11			X			
12						X
13	X					
14	X					
15						X
16			X			
17	X					
18		X				
19		X				
20		X				
21						X
22	X					
23						X
Toplam	5	4	7	1	1	5

Çizelge 4.13’de görüldüğü gibi dar dokuma atkı ipliğinde kullanılan renk en yüksek %26. 8 ile siyah, bunu sırasıyla mavi, krem rengi, kırmızı ve beyaz renkler takip etmektedir. Buna göre dar dokuma yörede genellikle atkıda kırmızı, siyah, beyaz renginin yoğun olarak tercih edildiğini söylemek mümkündür.

Şahinoğlu Akpınar (2012), ‘Trabzon İli Düzköy İlçesinde Kolon Dokumacılık’ ile ilgili yüksek lisans tezinde; atkı ipliği olarak genellikle siyah renk, çözgü ipliği olarak genellikle kırmızı, sarı ve beyaz renklerin kullanıldığı görülmektedir.

Çarpana dokumalarda kullanılan bezeme çeşitlerine ilişkin veriler bilgi Formlarından yararlanılarak değerlendirilmiş ve sonuçları Çizelge 4.13’de sunulmuştur.

Çizelge 4.13. Çarpana dokumada bezeme çeşitleri dağılımı

Bezeme Türü Bilgi Formu	GEOMETRİK BEZEME					FİĞÜRLÜ BEZEME			SEMBOLİK BEZEME					
	Düz Çizgi	Verev Ç.	Kesikli Ç.	Kare	Üçgen	Koçboynuzu	Eli belinde	Yılan Kemigi	Yedi Dağın Çiçeği	Çengel	İstanbul yolları	Su yolu	Çalgeçir kutucuk	Sandık
1	x					X	X			X				
2	X	X	X						X					
4	X		X	X										
6	X		X							X		X		
7	X								X	X				
8	X								X					
9					X				X					
10	X		X											
13	X					X	X			X				
14	X					X				X	X	X	X	X
16	X							X						
17	X					X				X	X	X		
22	X									X	X	X	X	X
Toplam	12	1	4	1	1	4	2	1	4	7	3	4	2	2

Çizelge 4. 3. 4’te görüldüğü gibi çarpana dokuma yapımında kullanılan bezeme çeşitleri değerlendirilmiş ve geometrik bezemelerde en yüksek % 92,3 ile düz çizgi, bunu sırasıyla kesikli çizgi, verev çizgi; sembolik bezemelerde en yüksek% 53, 8 çengel, bunu sırasıyla pıtrak, dikenli kıvrım, muska, ana eli, göz yılan kemigi ve anahtar; figürlü bezemelerde en yüksek %30,7ile Koçboynuzu, en düşük % 5,88 ile yılan kemigidir.

Görgünay-Kırzioğlu (1994), “Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri” isimli kitabında; kalın şeritler üzerine çeşitli geometrik bezemelerin kullanılmasının dışında bitki filizleri, deve buynu motifi, “T” motifi, eski Türk motiflerine, ok-yay motiflerine ve Gök-Türk harflerine rastlandığı belirtilmiştir.

Kolan dokumalarda kullanılan bezeme çeşitlerine ilişkin veriler bilgi Formlarından yararlanılarak değerlendirilmiş ve sonuçları Çizelge 4.’te sunulmuştur.

Çizelge 4.14. Kolan dokumada bezeme çeşitleri dağılımı

Bezeme Türü Bilgi Formu	GEOMETRİK BEZEME				SEMBOLİK BEZEME												FİRGÜRLÜ BEZEME						BİTKİSEL BEZEME
	Düz Çizgi	Kesikli çizgi	Üçgen	Dikdörtgen	İstanbul Yolları	Su yolu	Tarak el	Anahtar	Çengel	Muska	Kıvrım	Yaba	Parmak	Pıtrak	Haç	Koçboynuzu	Kurt ağzı	Akrep	Asker	İnsan	Tavuk	Hayat ağacı	
3	x				x	x	x		x					x	x			x					
5	x																						
11	x			x	x																		
12							x					x	x										
15	x	x																					
18	x		x				x	x	x							x			x	x	x		
19			x			x				x	x						x						x
20																							
21	x			x																			
Toplam	6	1	2	2	2	2	3	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Çizelge 4. 13’ te görüldüğü gibi kolan dokuma yapımında kullanılan bezeme çeşitleri değerlendirilmiş ve geometrik bezemelerde en yüksek %66,6 ile düz çizgi, bunu sırasıyla dikdörtgen, üçgen ve kesikli çizgi; sembolik bezemelerde en yüksek tarak el, bunu sırasıyla çengel, suyolu, yaba ve anahtar; figürlü bezemelerde en Koçboynuzu, parmak, kurt ağzı, parmaklı kaş ve asker; bitkisel bezemelerde ise %100.00 ile hayat ağacı motiflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kosif (2014), “Elazığ ili Kolan ve Çarpana Dokumaların İncelenmesi” ile ilgili araştırmasında geometrik bezemelerde düz çizgi; sembolik bezemelerde tarak; figürlü bezemelerde el; bitkisel bezemelerde ise %100.00 ile hayat ağacı motiflerini kullandığını tespit etmiştir. Buna göre araştırmalar arasından benzerlikler görülmektedir.

4.4. Endüstriyel Dar Dokumaların Üretim Süreci

Üretim süreci Aktaşlar ve Bilim dar dokuma firmalarında incelenmiştir.

Aktaşlar dokuma firması, İstanbul Güngören’de hizmet veren, 8adet jakarlı dar dokuma makinesi bulunan ve günlük lastik dar dokumalarda 16000 m, şerit olarak da 32000 m üretim kapasitesine sahip bir işletmedir. Düz dar dokuma makinelerinde ise günlük lastik ürünlerde ortalama 78000 m şerit olarak ise 200000 m üretim kapasitesine sahiptir.

Firma büyük oranda poliester, polipropilen, poliamid, poliüretan (elastomerik) ve poliakrilonitril, kullanmaktadır.

Dar dokuma kumaş üretiminde bezayağı, dimi, saten, kuvvetlendirilmiş ve çok katlı dokumalar başta olmak üzere bezayağı ve türevleri, dimi ve türevleri; zeminde, dimi, saten, lanse ve değişen yüzölçü; desende ve kenarda ise bezayağı ve türevlerinden oluşan örgüler kullanmaktadır.

Şerit dokumalarda genel olarak geometrik motifler kullanmaktadır.

Bilim Dar Dokuma firması, İstanbul Beylikdüzü'nde hizmet veren, 50'den fazla örme ve dokuma makinesinin yanı sıra çözgü, aktarma, boyama, apre ve ambalaj makinelerinden oluşan makine parkuruyla hizmet vermektedir. Dokuma ve Jakarlı dokuma iç çamaşırı lastiği (Sutyen askısı, balen biye, katlanır lastik, jakarlı bel lastikler, vb.) olarak kullanılmaktadır.

İşletmede yapılan inceleme sonucunda dar dokumaların yapım analizi aşağıdaki şekilde yapılmıştır.

İşlem 1. Tasarım yapmak

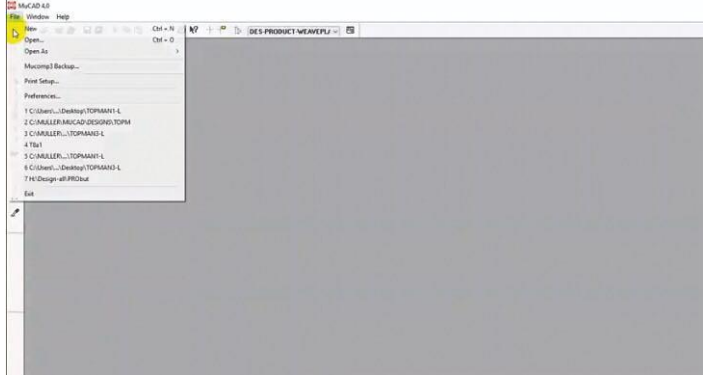
İşlem basamakları

- 1.1. İçeriğe uygun tema araştırması yapınız.
- 1.2. Uygun temayı belirleyiniz
- 1.3. Yapılacak ürünün boyutlarını belirleyiniz (En 5 cm, boy 8000cm).
- 1.4. Jakar dokuma makinesinin harniş dizim raporunu ve örgüleri belirleyiniz.(1200 harniş dizim raporu, bezayağı, saten örgü)
- 1.5. Temaya göre eskiz çalışmaları yapınız.
- 1.6. Eskiz çalışmalarından yapılacak örneği seçiniz.
- 1.7. Renklendiriniz.

İşlem 2. Teknik çizimleri oluşturmak

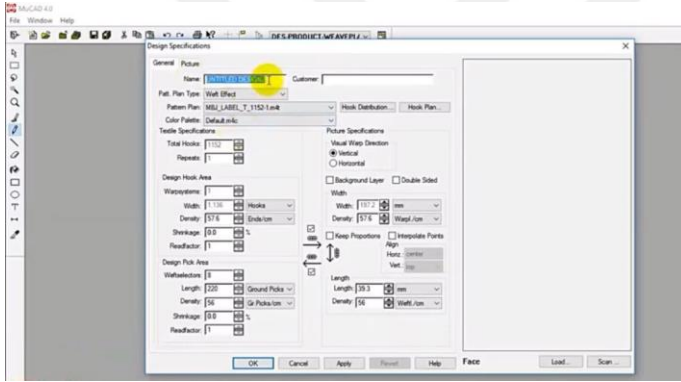
İşlem basamakları

- 2.1. Bilgisayarınızda bulunan MuCAD dar dokuma programını açınız
- 2.2. Eskiz çalışmalarından seçilen deseni tarayınız ve *File* menüsünde yer alan *open* seçeneğinden çağırınız.

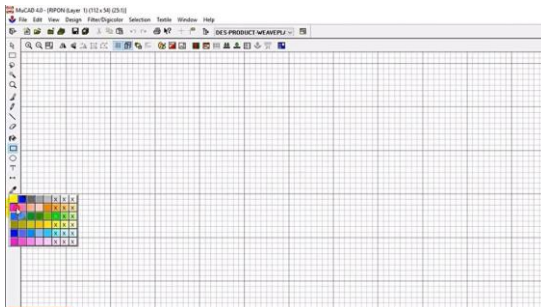

2.3. Üst kısımda bulunan *Desing specifications* araç çubuğunda *pattern plan* kısmına en ve boy değerleri giriniz (En 5 cm, boy 8000cm).

2.4. *Desing specifications* araç çubuğunda yer alan *Pattern plan* kısmında kullanılacak olan örgüleri belirleyiniz (zeminde bezayağı, desen ise atkı saten)

2.5. Renk seçme işlemini *filter/ digicolor* menüsünden *color palet* kutucuğuna desende kullanılan renkleri ekleyiniz.

2.6. Daha sonra araç çubuğundan *pentoll* ikonunu seçiniz ve deseni çizmeye başlayınız.

2.7. Desenin raporunu çiziniz.

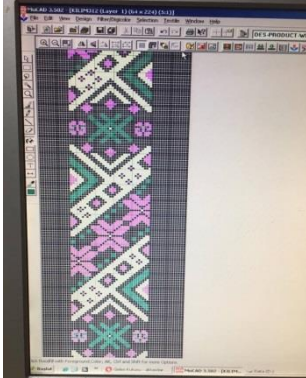
2.8. Araç çubuğunda yer alan kova ikonunu seçiniz ve çizilen desen raporunu renklendiriniz.

2.9. Çizilen desen raporunu seçiniz.

2.10. Daha sonra yukarı kısımdaki alt ismi verilen araç çubuğunu seçiniz ve çizilen raporu kopyalayınız.

2.11. Çizilen desen raporu devam edecek şekilde raporun sol üst köşesinden kopyalayarak dokumanın boyundaki desen görüntüsünü veriniz.

2.12. Bu işlemler tamamlandıktan sonra file menüsünde yer alan *save as* seçeneğinden deseni kaydediniz ve flaş karta atınız.

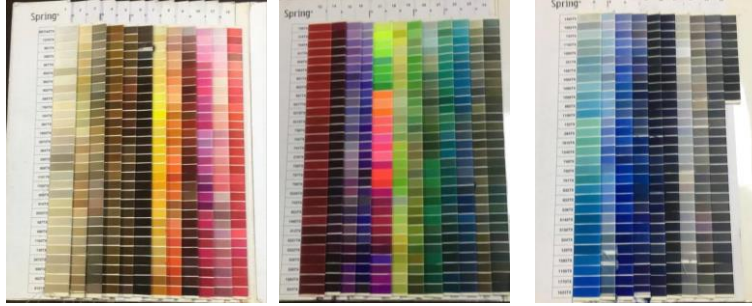
İşlem 3. Atkı ve çözgü ipliklerin renk seçimi yapmak

İşlem basamakları

3.1. Hazırlanan deseni açınız

3.2. İşletmedeki atkı ve çözgü iplik kartelasını alınız.

3.3. Desendeki renkleri iplik kartelasındaki renklerle karşılaştırarak kullanacağınız iplik renklerini belirleyiniz.

İşlem 4. Çözümleri hazırlamak

İşlem basamakları

- 4.1. Seçilen siyah, yeşil beyaz ve turuncu renkteki çözgü bobinlerini alınız.
- 4.2. Bobinleri cağığa dokunacak bant genişliği, iplik numarası ve sıklığına göre hesaplanan 300 adet, gruplanmış iplikleri oluşacak şekilde yerleştiriniz.
- 4.2. Çözgü İpliklerinin ucunu alınız.
- 4.3. Vargel yardımı ile çözgü levendi üzerine istenilen uzunlukta (800 cm) sarınız.

İşlem 5. Taraktan geçirmek

İşlem basamakları

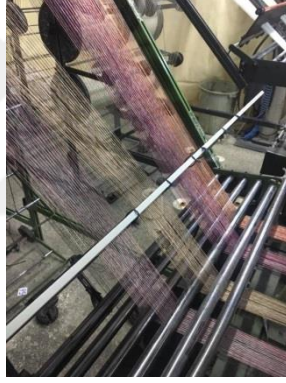
- 5.1. Çözgü levendini çözgü makinesindeki yerine yerleştiriniz.
- 5.2. Taharlama için leventlerden alınan her bir çözgü ipliğini, arka tarak dişlerinden hizalanarak 10'lu taraktan geçiriniz.

İşlem 6. Taharı hazırlamak

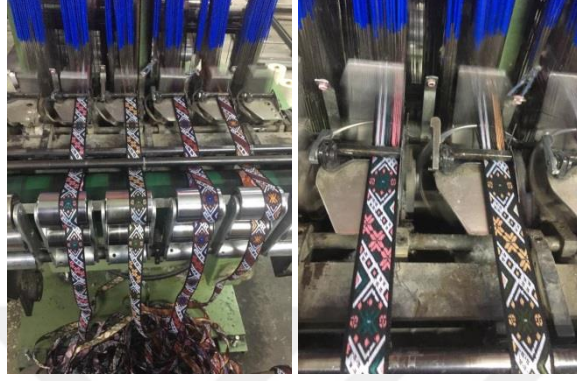
İşlem basamakları

6.1. Taraktan geçirilen çözümlü ipliklerini tahar düzenine göre gücü tellerinden geçirin.

İşlem 7. Dokumaya başlamak

7.1. Flaş karta attığınız deseni jakar dokuma makinesine yükleyiniz ve dokuma işlemine başlayınız.

Dokunan Ürün

4.5. Endüstride Üretilen Dar Dokumalardan Örnekleri

Dar dokuma örneği 1

Dar dokuma örneği 2

Dar dokuma örneği 3

Dar dokuma örneği 4

Dar dokuma örneği 5

Dar dokuma örneği 6

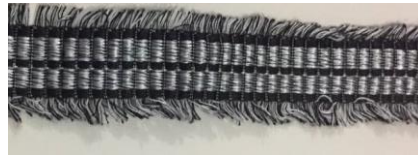
Dar dokuma örneği 7

Dar dokuma örneği 8

Dar dokuma örneği 9

Dar dokuma örneği 10

Dar dokuma örneği 11

Dar dokuma örneği 12

Dar dokuma örneği 13

Dar dokuma örneği 14

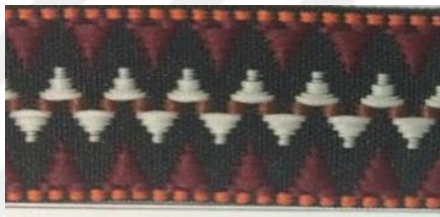
Dar dokuma örneği 15

Dar dokuma örneği 16

Dar dokuma örneği 17

Dar dokuma örneği 18

Dar dokuma örneği 19

Dar dokuma örneği 20

Dar dokuma örneği 21

Dar dokuma örneği 22

4.6. Dar Dokuma Yüzey Tasarımları

Bu bölümde geleneksel dar dokumalarda kullanılan motiflerden yola çıkarak tasarlanan yüzey tasarımları sunulmuştur.

Tasarım 1

ANAHTARLAR

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: ANAHTARLAR

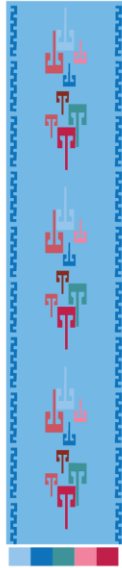
TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 3X 100CM

KULLANILAN MOTİF ADI: ÇADIR TOKMAĞI

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

BİRİM RAPOR

Tasarım 1

ANAHTARLAR

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: Anahtarlar

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 3X 100CM

KULLANILAN MOTİF ADI: ÇADIR TOKMAĞI

BİRİM RAPOR

Tasarım 2

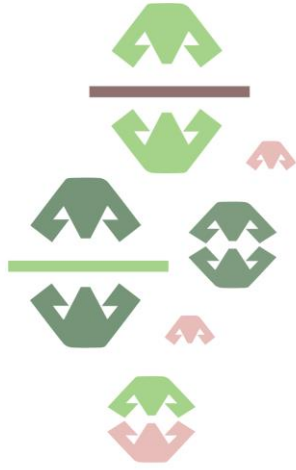

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: Şekiller

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 2,5X 70CM

KULLANILAN MOTİF: ELİBELİNDE

BİRİM RAPOR

ŞEKİLLER

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

Tasarım 3

İSTANBUL YOLLARI

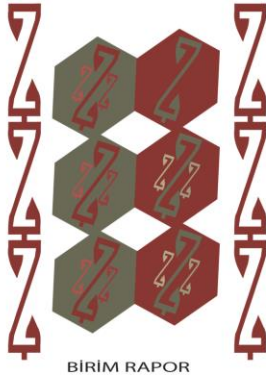

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: İstanbul Yolları

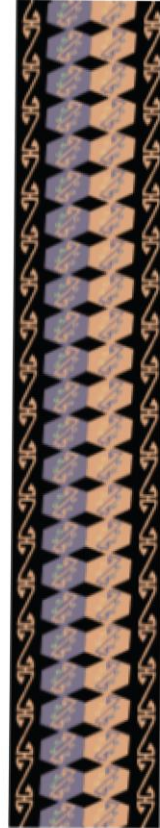
TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 3,5X 150CM

KULLANILAN MOTİF: İSTANBUL YOLLARI

BİRİM RAPOR

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

Tasarım 4

ÇENGEL

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

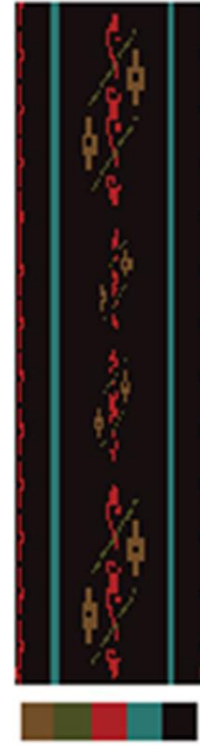
TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: İçengel

TASARIMIN EBATLARI (ENXBÖY):

3, X 130 CM

KULLANILAN MOTİF: Çengel

Birim rapor

Tasarım 5

ÜÇGEN

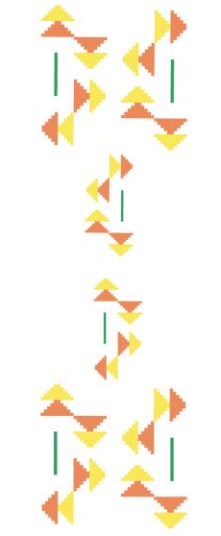
TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: ÜÇGEN

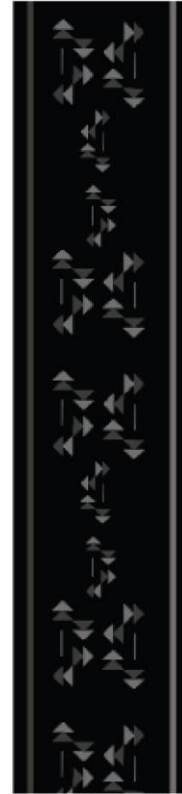
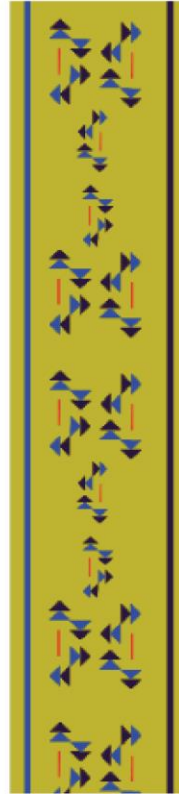
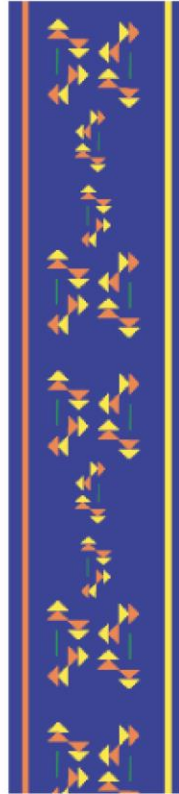
TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 3X50CM

KULLANILAN MOTİF : ÜÇGEN

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

BİRİM RAPOR

Tasarım 6

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

ASARIMIN TEMASI: MUSKA

ASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 4,5 X110CM

KULLANILAN MOTİF : MUSKA, ÇENGEL

BİRİM RAPOR

MUSKA

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

Tasarım 7

İNSAN

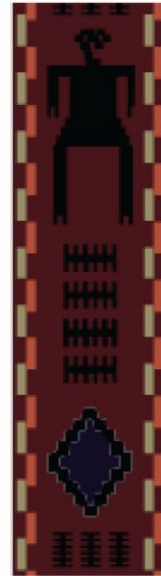
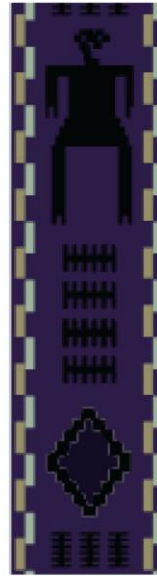
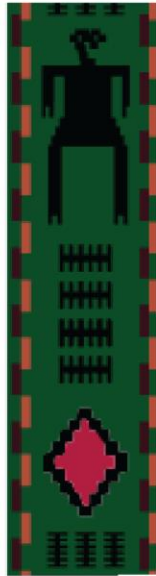
TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: İnsan

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 7,5X 160CM

KULLANILAN MOTİF: İnsan, İstanbul Yolları

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

BİRİM RAPOR

Tasarım 8

SUYOLU

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: SUYOLU

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 3 X 180CM

KULLANILAN MOTİF: SU YOLU, MUSKA

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

BİRİM RAPOR

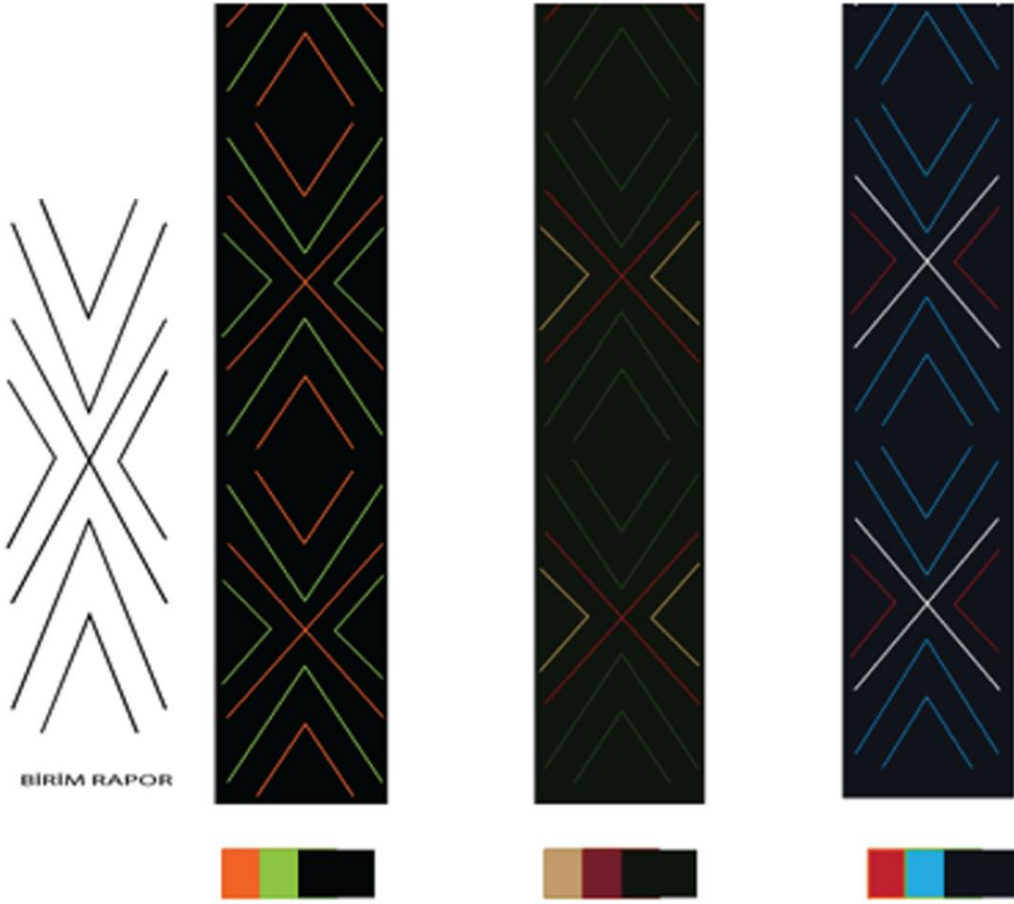

4.7. Uygulanan Tasarımlar

Tasarım 1

YILAN KEMİĞİ

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: Yılan Kemliği

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 1,7X50CM

KULLANILAN MOTİF: YILAN KEMİĞİ

YEDİ DAĞIN ÇİÇEĞİ

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: Yedi dağın Çiçeği

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 3,5X 110CM

KULLANILAN MOTİF: YEDİ DAĞIN ÇİÇEĞİ

Tasarım 3

PARALEL ÇİZGİLER

YÜZEY TASARIM VE RENK ÇALIŞMASI

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: Paralel Çizgiler

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 4,5X110CM

KULLANILAN MOTİF: ÇİZGİLER

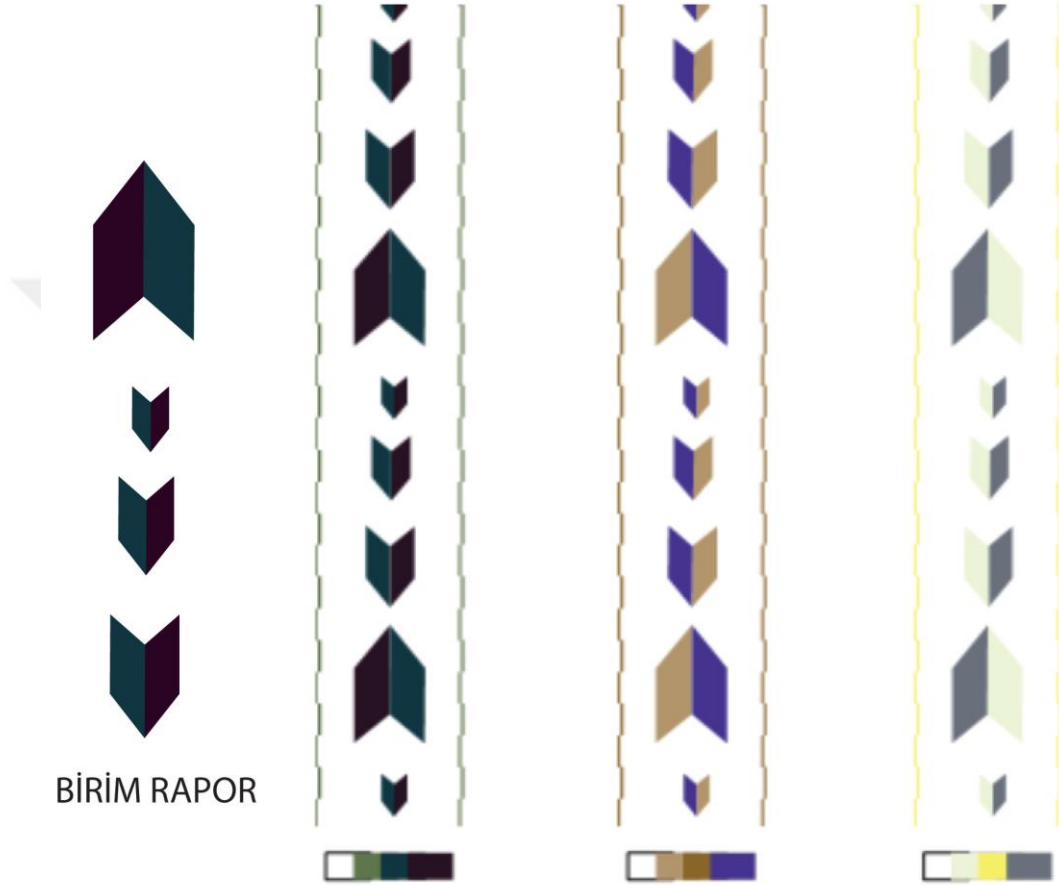

BİRİM RAPOR

ÜÇGEN

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: ÜÇGEN

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 3X50CM

KUJ I ANII AN MOTİF : ÜÇGEN

ELİBELİNDE

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

BİRİM RAPOR

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: Elibelinde

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 5X 50CM

KULLANILAN MOTİF: ELİBELİNDE

ÇİZGİLER

YÜZEY TASARIMI VE RENK ÇALIŞMASI

TASARIMIN ÇIKIŞ NOKTASI

TASARIMIN TEMASI: Çizgiler

TASARIMIN EBATLARI (ENXBOY): 1,7X109CM

KULLANILAN MOTİF: ÇİZGİLER

Ürün Tasarımı1

Tasarımın Teması: Geçmişten Geleceğe Dar Dokumalar

Tasarımın Adı: Pusula

Tasarım Ebatları (En -Boy): 50x50 cm

Ürün Tasarımı 2

Tasarımın Teması: Geçmişten Geleceğe Dar Dokumalar

Tasarımın Adı: Düzen

Tasarım Ebatları (En -Boy): 50x50 cm

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Elazığ İli Doğu Anadolu Bölgesinde yer alır. Elazığ'da şehir ekonomisinin temelini oluşturan geleneksel el sanatları; dokumacılık, çit baskıcılığı, İğne oyacılığı, ipekçilik, yemenicilik, ahşap-taş ve bakır işlemeciliği, ileri düzeyde gelişmiştir

Elazığ ilinde kolon ve çarpana dokuma yapan bireylerin; tamamının bayan olduğu, orta yaş grubunda (%58,34), ve eğitim seviyelerinin düşük olduğu (%96.67), mesleğe çocuk yaşta başladıkları (%80), 20 ve daha uzun yıllar kolan dokumacılığı yaptıkları(%40) tespit edilmiştir.

Kolon ve çarpana dokumalarında genel olarak yün ipliğin kullanıldığı (% 90.00), bireylerin iplikleri kendilerinin hazırladığı, boyama işlemini yaptıkları ve yörede bulunan run, bitkisini kullandıkları tespit edilmiştir.

Elazığ ilinde incelenen 23 adet kolan ve çarpana dokuma ürünlerinin özelliklerinden şu sonuçlar elde edilmiştir;

Kolon ve çarpana dokumalarının yer tezgahında dokunduğu, çarpanaların hammaddesinin eşek derisi olduğu (%100) tespit edilmiştir.

Kolan ve çarpana dokumada kullanılan çözgü iplerinin yerde hazırlandığı, kolan dokumada çözgü yüzlü cicim, çarpanalarda ise tekli (ayna) simetriği sistemi kullanıldığı(%46. 67), kolan ve çarpanaların ihtiyaçların karşılanması amacı ile yapıldığı (%60) tespit edilmiştir.

İncelen çarpana ve kolan ürünlerde yün iplik kullanılmakta ve çarpana dokumada, geometrik, sembolik ve figürlü bezemeler yer almaktadır. Elazığ ilinde ince kuşak olan çarpana dokumaların, yörede “Kajik” olarak adlandırıldığı görülmüştür.

Kolan ve çarpana dokumalarda kullanılan motiflerin, eski kolan ve çarpana örneklerinden veya halı-kilim motiflerinden esinlenerek tasarlandığı, dokumalarda kırmızı, mavi, kahverengi, turuncu renklerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kolan ve Çarpanaların kullanım alanlarına bakıldığında taşımacılıkta kullanıldığı (%40.01) tespit edilmiştir.

Geleneksel dar dokumalarda, geometrik bezemelerde en yüksek %58,6 ile düz çizgi, bunu sırasıyla dikdörtgen; sembolik bezemelerde en yüksek engel, bunu sırasıyla pıtrak, dikenli kıvrım, muska, ana eli, göz yılan kemiği ve anahtar; figürlü bezemelerde en yüksek %35,32 ile Koçboynuzu, en düşük % 5,88 ile parmak, kurt ağızı, parmaklı kaş ve asker; bitkisel bezemelerde ise %100 ile hayat ağacı motiflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Endüstriyel dar dokumalar; tarımda, giyimde, ev tekstilinde, tıbbi ürünlerde, taşıt araçlarında, ve koruyucu ürünlerde kullanıldığı görölmektedir.

Endüstriyel dar dokuma içerisinde yer alan etiketlerde isim ve firmanın marka özelliklileri yer almakta, şeritlerde ise çeşitli bitkisel, geometrik motifler işlenmiştir. Endüstriyel dar dokumalarda renkler ile ince kalın çizgiler veya düz dar dokumaların yapıldığı tespit edilmiştir.

Günümüzde geleneksel dar dokumaların yerini endüstriyel dokumalar almıştır. Endüstriyel dar dokumalarda çok büyük oranda poliester, polipropilen, poliamid, poliüretan (elastomerik) ve poliakrilonitril, kullanılmaktadır. Dar dokuma kumaş üretiminde bezayağı, dimi, saten, kuvvetlendirilmiş ve çok katlı dokumalar başta olmak üzere bezayağı ve türevleri, dimi ve türevleri; zeminde, dimi, saten, lanse ve değişen yüzölü; desende ve kenarda ise bezayağı ve türevlerinden oluşan örgülerin kullanılmaktadır.

Elazığ ili geleneksel dar dokumalarda 23 adet motif tespit edilmiştir. Bunların çizimleri yapılmış ve bu motiflerden yola çıkarak tasarım ilkeleri doğrultusunda bir tasarım teması oluşturulmuş, dar dokumaların en ve boy belirlenmiştir. Birim

raporları hazırlanmış ve birim tekrarları yapılarak 15 adet tasarım oluşturulmuştur. Yapılan Tasarımlardan 4 adedi Aktaşlar 2 adedi ise Etiksan firmasında üretilmiştir.

Bu yapılan tasarımlar endüstriyel dar dokumalarda geleneksel motiflerin işlenmesi konusunda örnek teşkil etmiştir.

Yapılan araştırma Elazığ yöresi çarpana ve kolan dokumaların zengin motif özellikleri endüstriyel dar dokumaların tasarımlarında kullanılmıştır.

Elazığ ili kolan ve çarpana dokumacılığı eskiye göre değerini kaybetmiştir. Kolan ve çarpanalara çok fazla talep olmadığından kolan ve çarpana dokumacılığında azalma görülmeye başlanmıştır. Elazığ ilinde bireylerin eskiye göre daha az dokuma yaptığı tespit edilmiştir. Özel arşiv, müze ve bireylerde bulunan örneklerin tespit edilerek yeni tasarımların yapılması dar dokuma sektöründe motif zenginliğini artırılacağı düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Elde edilen sonuçlara dayalı olarak şu öneriler geliştirilmiştir;

-Kolan ve çarpana dokumalar unutulma ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Yörelerde bu dokumaların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için her yıl kolan dokumalarla ilgili kurslar açılmalı,

Yöre halkına el dokumacılığında uzman kişiler tarafından seminer, konferans düzenlenerek bu sanatın önemi hakkında bilgi verilmeli,

- Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yapılan yer tezgahında ve çarpanalı kolan dokumaların uzman kişiler tarafından teknik ve desen raporları ile kayıt altına alınmalı,

-Yörelerdeki iş alanının kısıtlı olması ve ekonomik sıkıntılar göz önüne alındığında yörede var olan bu sanatla iş alanları oluşturmalı,

-Günümüz koşullarına uygun yapılan yeni tasarımlar geliştirilmeli ve daha geniş kitlelere hitap etmesi sağlanmalı,

-Dokumaların yurt içinde ve yurt dışında sergilenmesi için olanaklar geliştirilmelidir.

-Dar dokuma işletmelerinde desenlendirme tasarım çalışmaları geliştirilerek, çeşitlendirilebilir. Hızlı gelişen dar dokuma sektörüne ayak uydurabilmek için tasarımcılar yetiştirilmelidir. Aynı zamanda farklı tasarımlar ve ürünler oluşturmaya yönelik ar-ge çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

-Eğitim kurumlarının tekstil ile ilgili programlarında dar dokuma üretimine ilişkin konulara ve işletmelerde kullanılan tasarım programlarına yer verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akan, M. (2016). Anadolu Yörük Yaşamında Dokuma Geleneği. *Kalemişi Dergisi*, 4, 39-58.
- Akpınarlı, H, F. (2004). *Kırım El Sanatlarının Dünü ve Bugünü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Akpınarlı, H, F, Ortaç S. (2007). Ankara Çubuk İlçesi Çarpana Dokumaları, S. Ü. *Selçuklu Arş. Mrk. I. Uluslararası Türk El Dokumacılığı Kongresi Bildirileri*, Konya, s. 80-85
- Akpınarlı, H, F, Ortaç, S, Tan, N ve İvgin, H. (2007). Prof. Dr. *Taciser Onuk'a Armağan*, Ankara, Kültür Ajans Yayınları.
- Akpınarlı, F., Develioğlu, Y. Ortaç, S., Özder, L. Yalçinkaya, T., Büyükyazıcı, M., Tozun, H. Kurt, G., ve Develioğlu, Özkahveci, G. (2008). *Çankırı El Sanatları*, Ankara, s. 115.
- Akpınar-Şahinoğlu, T. (2012). *Trabzon İli Düzköy İlçesinde Kolan Dokumacılık*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Ana Bilim Dalı, Dokuma-Örme Bilim Dalı, Ankara.
- Altuntaş, M. E. (2014). *Çarpanalı Kolan ve Yer Tezgahında Kolan Dokumaların Teknik ve Geleneksel Özellikleri*, Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atmaca, S. (20018). *Sivas'ta Dokumacılık*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atlıhan, Ş. (2006). *Kondu Tezgahında Yapılan Dar Dokumalar*, VII. Milletlerarası Türk Halk Kültür Kongresi Bildirileri, Gaziantep.
- Arabacı, H. (2004). *Elyaf ve İplikçilik Bilgisi (Tekstil)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. İstanbul.
- Aral, S. (2018). Sarıkeçili Yörüklerinden Ümmü Çelik ve Katibi Kolan Dokumasının Teknik Analizi. *Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi*.1(1), s.105-117
- Aytaç, A. (2010). Kırgızistan'da Çarpana ve Kolan Dokumacılığından Örnekler. *Millî Folklor Dergisi*, 22(87), 191-195
- Aytaç, Ç. (1997). *El Dokumacılığı*, İstanbul: Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi.

- Barlow, A. (1878). *The History and Principles of weaving*. London: [http:// www. cs. arizona. edu / patterns/weaving/books/ba2weav3.pdf](http://www.cs.arizona.edu/patterns/weaving/books/ba2weav3.pdf))
- Başer, İ. (2002). *Elyaf Bilgisi*. (İkinci Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yayını.
- Büber, S. (2013). *Konya Bozkır ilçesinde Bulunan Kolan Dokumaları ve Bazı Özellikleri*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Bölümü Anabilim Dalı El Dokumaları ve Örgüleri Bilim Dalı, Konya.
- Cihanoğlu, S. (1997). *Trabzon Yöresi Giysileri El İşleri ve Kalıpları*. Trabzon.
- Çağlayan, I. (1991). *Anadolu Çarpana Dokumaları*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Bölümü Tekstil Ana Sanat Dalı, İstanbul.
- Dalgıç, B. (2002). *Zonguldak İli, Ereğli İlçesi Elpek, Kolan ve Yolluk Dokumacılığı Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmış Sanatta Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Ana sanat Dalı, Ankara.
- Daltaban, K. D. (1990). *Tabletli Kolan Dokumacılığı ve Çeşitli Tekniklerle Dokunmuş Kolanların Desenleri Üzerinde Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deniz, B.(2000). *Türk Dünyasında Düz Dokuma Yaygıları*. (1.baskı). Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Deniz, B. (1998). *Ayvacic (Çanakkale)Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını. Ankara.
- Dölen, E. (1992). *Tekstil Tarihi. İstanbul*. Marmara üniversitesi yayını.
- Durul, Y. (1977). *Yörük Kilimleri*, Ak Yayınları, İstanbul.
- Er, Demir, F. (2009). *Manisa İli Gördes İlçesi Kalemoglu Köyü Kolan Dokumacılığı ve Kullanım Alanları*. II. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi ve Sanat Etkinlikleri, S.Ü. Selçuklu Araştırma Merkezi Başkanlığı Yayınları, Konya.
- Elazığ'98, (1998). *Elazığ İl Yıllığı*. Elazığ: Elazığ Valiliği.
- İmer, Z. (1997). *Dokuma Teknolojisi I*. Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (1932). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*.

- Gönül, M. (1965). 'Eski Türk Halılarında Motif Çeşitleri ve Özellikleri' Halı Semineri Özel Sayısı, Sümerbank Aylık Endüstri ve Kültür Dergisi, Cilt:5, sayı:49-52, Ofset Basımevi, İstanbul, Temmuz- Ekim/1965, 19-27
- Görgünay Kırzioğlu, N. (1994). *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- Görgünay, N. (2001). Halıcılığın Kökeni ve Türk Halıcılığının Tarihçesi, *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ziraat Dergisi*, 8 (1), s. 159-175
- Güney, Gül(2010), "Manisa İl Halk Kütüphanesi'ndeki Mushaf-ı Şerif Ciltlerinden Örnekler" IV. Uluslararası Türk Kültürü Sanatları Kongresi
- Gür, E. (2015). *Elazığ Yöresinde Kullanılan Geleneksel Kadın ve Erkek Kıyafetlerinin Giyinme Kültürü Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Giyim Endüstrisi ve Moda Tasarımı Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Kahvecioğlu, H. ve Akakça, Z., (2006). "Beyağaç İlçesi Uzunoluk Köyü Kolan Dokumacılığı", Denizli I. El Sanatları Kongresi (Uluslar Arası Katılımlı), 10-12 Mayıs 2006, Denizli. (s. 476).
- Kahvecioğlu Sarı, H, Baş, Y.(2013). "Kolan Dokumalar" ve Akkoç Köyü Kolan Dokuma Örnekleri, *Millî Folklor Dergisi*, 25, Sayı 98
- Kayadibi, P. (2013). *Dar Dokuma Kumaş Yapıları ve Üretimi*. Yayımlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Anabilim Dalı, El Sanatları-Sanatta Yeterlilik Bilim Dalı, Ankara.
- Kaya, F, Yazıcıoğlu, Y.(1992). ' *Lif Teknolojileri* ' Seçkin Ofset Matbacılık. Ankara.
- Kosif, B. (2014). *Elazığ İli Kolan ve Çarpana Dokumaların İncelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana sanat Dalı, Tekstil tasarımı Bilim Dalı, Ankara.
- Kosswig, L. (1970). *Çarpanacılık ve İstanbul Topkapı Saray Müzesinde Bulunan Çarpana Dokumaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Langi, K,C, Park, S. (2016). *An Analysis on Characteristics of Ancient Indonesian Textiles(I)*. Journal of the Korean Society of Costume Vol. 66, No.6
- Onuk, T., Akpınarlı, F., Ortaç, S. ve Alp, Ö. (1998). *İçel El Sanatları*, Ankara, T.C.KültürBakanlığı Yayınları.

Ek-1. Anket

Bu anket Elazığ ilinde bulunan geleneksel dar dokumalarının özelliklerini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Ankete katılımınız için teşekkür ederim.

1. Yaşınız?

.....

2. Cinsiyetiniz ?

a. Kadın b. Erkek

3.Öğrenim durumunuz nedir?

a) Okur yazar değil b) Okur yazar c) İlköğretim d) Lise e) Meslek Lisesi f) Yüksek Öğretim

4. Dar dokumaya kaç yaşında başladınız?

.....

5.Kaç yıldır dar dokuma yapıyorsunuz?

.....

6. Dar dokumayı kimden öğrendiniz?

a) Ailemden b) Komşulardan c) Kursta d) Ustadan e) Diğer

7.Günde kaç saatinizi dokumaya yapmaya ayırıyorsunuz?

a) 1–2 saat b) 2–4 saat c) 4–6 saat d) 7 saat ve üstü

8. Dar dokumaları nerede dokuyorsunuz?

a)Evde b) Atölyede c) Evde ve atölyede d) Diğer

9. Dar dokumayı hangi amaçla yapıyorsunuz?

a) Boş zamanları değerlendirmek için

b) Aile ekonomisine katkıda bulunmak için

c) Çeyiz için

d) Geleneği devam ettirmek için

e) Diğer

10. Dar dokumaları kullanım alanları nelerdir?

a)Çanta saplarında kullanılan dokumalar

b) Giyside kullanılan dokumalar

c) Çadır-ev süslemede kullanılan dokumalar

d) Diğer

11. Dar dokumada ne tür iplikler tercih ediyorsunuz?

	Pamuk	Yün	Sentetik	Yün Sentetik
Atkı				
Çözü				

12. İpliği nasıl temin ediyorsunuz?

a)Kendim hazırlıyorum b) Satın alıyorum c) Fabrikasyon iplik kullanıyorum d) Diğer

13. İplikleri kendiniz mi boyuyorsunuz?

a) İpliği kendim boyuyorum

b) Doğal boya ile boyanmış ipliği satın alıyorum

c) Fabrikasyon iplikleri alıyorum

d) Diğer

14.Boyama işlemini kendiniz yapıyorsanız hangi bitkilerden hangi boyaları elde ediyorsunuz?

.....

15. Dar dokumada en çok hangi renkleri tercih ediyorsunuz?

.....

16. Dar Dokumada kullandığınız tezgâh tipi nedir?

.....

17. Kullandığınız Çarpanaların hammaddesi nedir?

a)Eşek derisi b)Deve gönü c)Tahta d) Plastik d)Diğer

18. Çözüğü nereden hazırlıyorsunuz?

a) Yerde b) Dolapta c) Duvarı d) Diğer

19. Çarpına dokıma yapıırken hangi Çözğü geçirme sistemini kullanıyorsunuz?

a) Düz dizgi sistemi b) Orta grup simetriği sistemi c) Grup simetriği sistemi
d) Tekli (Ayna) simetriği sistemi e) Diğer

20. Çarpına kartlarını çevirmede hangi sistemleri kullanıyorsunuz?

a) Sürekli ileri çevirme b) 2 ileri 2 geri çevirme c) 4 ileri 4 geri çevirme d) Diğer

21. Dar dokımların renk, motif ve kompozisyon özelliklerini nereden temin ediyorsunuz?

a)Eski Kolon ve Çarpına örneklerinden
b) Çoraplardan
c) Halı-Kilimlerden
d) Kendim tasarlayarak
e) Mecmualardan (dergi, gazete, kitap)
f) Diğer

22. Dar dokımlarında kullanılan motifler nelerdir ?

.....

23. Dar dokımlarda kullanılan motiflerin anlamları var mı eğer varsa a nelerdir?

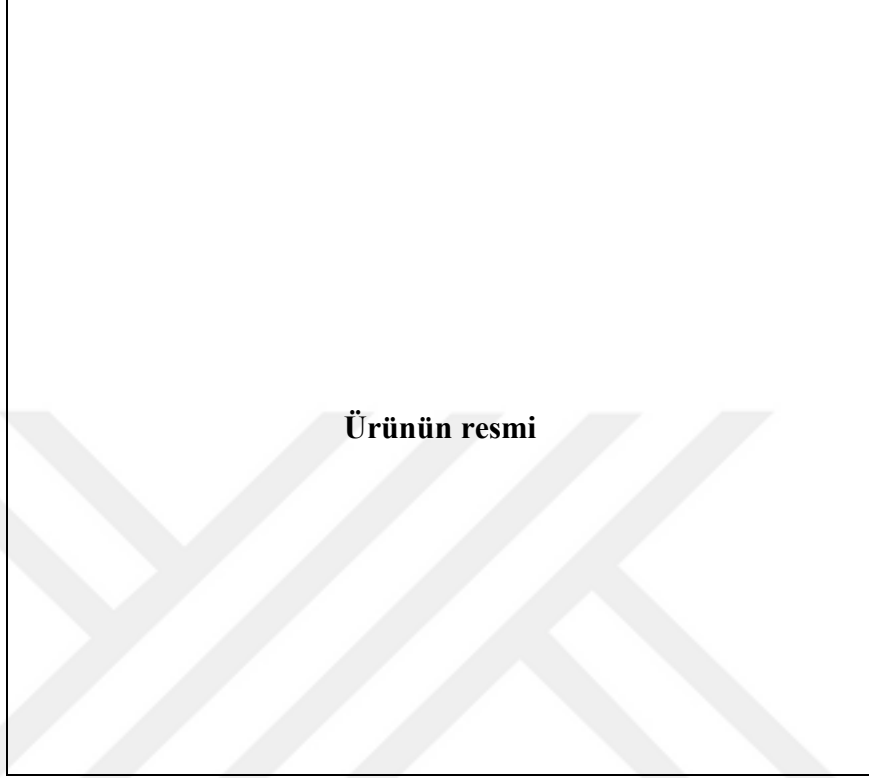
.....

24. Eskiden yapılan dar dokımlar ile günümüzde yapılan dar dokımlar arasında fark var mıdır? Varsa eskiden yapılan dokımlar ile günümüzde yapılan dokıma ürünleri arasında hangi açıdan fark vardır?

a) Araçlarında b) Gereçlerinde c) Motiflerinde d) Renk, kompozisyonunda
e) Diğer

Ek-2. Bilgi Formu

Örnek numarası :

Ürünün adı :

İnceleme tarihi :

Ürünün yapılış tarihi :

Ürünün cinsi :

Bulunduğu yer :

Onarım durum:.

Yöredeki adı :

Ürünün boyutları

En :

Boy:

Kullanılan renkler

Çözüde :

Atkıda :

Kullanılan teknik :

Çözü Geçirme :

Çarpanaları Döndürme Sistemi:

Atkı Atma :

Seçilen konu

Geometrik Bezeme :

Sembolik Bezeme :

Figürlü Bezeme :

Kompozisyon özellikleri :

KAYNAK KİŞİ KÜNYESİ

Adı- soyadı :

Doğum yeri- yılı :

Mesleği :

Eğitim durumu :

Adresi :

Ek-3. İzin Belgesi

Çalışmanın tamamlanmasının ardından hazırlanacak araştırma metni, çizim, fotoğraf vb. belgeyi içeren, mümkünse CD ortamına aktarılmış çalışma raporu ile ileride yayımlanması halinde kitap ve ayrı basımların Müze Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinize rica ederim.

 e-imzalıdır
Mikail TOFUR
Müze Müdürü V.

Bu Belge Elektronik İmza ile
Aslı ile Aynıdır.
25.04.2018
Adı Soyadı
Ünvanı

Özgül TOKAT

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bilgi için: Bülenthan ÖZ
Sanat Tarihi

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüğü

Sayı : 86982568-155.03-E.355644

25.04.2018

Konu : Geleneksel Dar Dokuma Araştırma Talebi
(Gizem GEM)

Sayın Gizem GEM

- İlgi : a) 26/01/1984 tarih ve 18293 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Müzelerle Müzelerle bağlı birimlerde ve ören yerlerindeki kültür varlıklarının film ve fotoğraflarının çekilmesi, müslaj ve kopyalarının çıkarılması hakkında yönetmelik.
b) 10/08/1984 tarih ve 18485 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Kültür ve Tabiat Varlıkları ile ilgili olarak yapılacak araştırma, sondaj ve kazılar hakkında yönetmelik.
c) Bakanlığımız, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 27/03/2001 tarih ve 2487 sayılı yazısı.
ç) Bakanlığımız, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğünün 20/04/2009 tarih ve B.16.1.DÖS.0.05.00.00/75250 sayılı yazısı.
d) Bakanlığımız, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 06/05/2010 tarih ve 95218 eki Bakanlık Makamının 06/05/2010 tarih ve 95217 sayılı onayı.
e) Gizem GEM'in 24.04.2018 tarihli başvurusu.

İlgi(e) dilekçede konu edilen Müzemiz koleksiyonunda bulunan "Geleneksel Dar Dokumalar" üzerinde araştırma yapma talebine ilişkin olarak;

Çalışmanın ilgi (a), (b), (c), (d) ve (e)'de kayıtlı yazı, genelge ve yönetmelikler kapsamında gerçekleştirilmesi.

Çalışmanın başlayacağı tarihin Müze Müdürlüğüne önceden bildirilmesi ve randevu alınarak çalışılması.

Çalışılacak eserlerin kazı malzemesi olması durumunda kazı başkanından yazılı izin alınması ve müzeye ibraz edilmesi.

Müze Müdürlüğünün belirleyeceği şartlara uyulması ve gerekli güvenlik önlemlerine riayet edilmesi.

Müze Müdürlüğünce uygun görülen eserler üzerinde çalışılması ve teşhir düzeninin bozulmaması.

Koşullarıyla 2018 yılında inceleme ve fotoğraf çekilmesi talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Bilgi için: Bilgihan ÖZ
Sanat Tarihçi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : GEM, Gizem
Uyruğu : T.C
Doğum tarihi ve yeri : 05, 09, 1993 Elazığ
Medeni hali : Evli
Telefon : 05387959836
e-mail : gizem_pekince@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Yüksek lisans Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil Tasarımı ve Üretimi	2016
Lise	Elazığ Öğretmen Sıdika Avar Anadolu Meslek Lisesi	2011

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014 Ağustos	HMK Tekstil San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Stajyer
2014 Eylül 2015 Ocak	HMK Tekstil San. Ve Tic. Ltd. Şti.	Stajyer Tasarımcı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Akpınarlı, F., Gem, G. (2019). *Elazığ İli Geleneksel Dar Dokumalarında Kullanılan Motiflerin Tekstil Yüzey Tasarımlarında Kullanılması*. '2. Uluslararası Yörük Yaşamı Türk Sanatları Sempozyumu' 20-24 Nisan 2019

Taşı, Özkan, S., Gem, G. (2018). *Bağlama Batık Uygulamalarında Bitkisel Boyaların Kullanımı*. ‘2. Uluslararası Sanat ve Estetik Sempozyumu’ 20-24 Nisan 2018

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Tasarımı Anabilim Dalı “Lisansüstü Öğrenci Çalışmaları V. Karma Sergisi” , 12-15 Mart 2019.

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Tasarımı Anabilim Dalı “4. Tekstil Tasarımı Lisansüstü Öğrenci Sergisi” , 19-23 Mart 2018

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil Tasarımı Anabilim Dalı “4. Tekstil Tasarımı Lisansüstü Öğrenci Sergisi” , 26 Aralık 2016-02 Ocak 2017

Gazi Üniversitesi Sanat Tasarım Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü Lisans Karma Sergisi, 06 Ocak 2014, Ankara.

Gazi Üniversitesi Sanat Tasarım Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü Lisans Sergisi, 02 Ocak 2014, Ankara.

Gazi Üniversitesi Sanat Tasarım Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü Lisans Sergisi, 13 Haziran 2013, Ankara.

Gazi Üniversitesi Sanat Tasarım Fakültesi Tekstil Tasarımı Bölümü Lisans Sergisi, 28 Aralık 2012, Ankara.

Etkili iletişim ve beden dili sertifikası, Gazi Üniversitesi, 2015, Ankara

Hobiler

Kitap okumak, müzik dinlemek, spor yapmak, yüzmek,

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

